

KEREK DEREK

2026 жылғы тамыз айында тұрғын үйді алып-сату бойынша 35807 мәміле тіркелген. Бұл көрсеткішті шілдемен салыстырғанда (37158) мәмілелер саны 3,6 пайызға азайды. Мәмілелер саны бойынша Алматы (7690 – 21,5%) және Астана (6398 – 17,9%) қалалары, сонымен қатар, Қарағанды облысы (2825 – 7,9%) көш бастап тұр. Ал ең аз көрсеткіш Ұлытау облысында тіркелген – 277 мәміле (0,8%).

□ АЛЕУМЕТ ЖӘНЕ ӘКІМ

ҮЙ АЛА АЛМАЙ ЖҮРГЕНДЕР КӨП

Облыс әкімі Ғауез Нұрмұхамбетов өңір тұрғындарын жеке мәселелері бойынша қабылдады. Әрбір өтініш бойынша тиісті түсініктемелер беріліп, көтерілген мәселелерді шешу жөнінде нақты шаралар айқындалды.

Қала тұрғындарының бірі көшелердің сапалы жөнделіп жатқанына шынайы ризашылығын білдіріп, алғысын айтты. Ал басқасы тұрғын үй мәселесін шешуге қолдау көрсетуді айтып, көмек сұрады.

Петропавл қаласының тұрғыны өз қамқорлығындағы мүгедектігі бар адамға пәтер беруге көмектесуді сұрайды. Ол тұрғын үй кезегінде 2017 жылдың сәуірінен бері тұр. «Отбасы банкі» Петропавл қаласынан екі бөлмелі пәтер ұсынған екен.

□ SARAPTAMA

Халықтың тұрмыс сапасы жақсарып, технология ілгері жылжыған сайын энергияға деген сұраныс арта бермек. Осы күнгі әлемдегі ірі қақтығыстарға да энергия көзіне талас себеп. Демек келешекте қуат көзі кімнің меншігінде болса, саясат ойынының көзірі де соның қолында болмақ. Табиғи отынға келгенде қазақтың қолын құдай қаққан жоқ. Жерімізде мұнай да, газ да, көмір де жетерлік. Алайда осы игіліктің қызығын елдің бәрі көрмей отыр.

КӨПТІҢ ТІЛЕГІ – КӨГІЛДІР ОТЫН

5

□ QARJY

БЮДЖЕТТІҢ ИГЕРІЛМЕУІНЕ НЕ СЕБЕП?

Өңірде өткен сегіз айда бюджет 99 пайызға орындалды. Алайда игерілмей қалған қаражат 2,6 млрд. теңгеден асты. Игерілмеген қаржының басым бөлігі Петропавл қаласына тиесілі. Облыс орталығында 1,827 млрд. теңге игерілмеген. Оның 647,9 млн. теңгесі мемлекеттік сатып алу порталындағы техникалық мәселелерге байланысты шарттарға қол қойылмауы салдарынан кешіктірілді.

□ BILIM

ӨҢІР ОҚУШЫЛАРЫ ҮЗДІКТЕР ҚАТАРЫНДА

Солтүстік Қазақстан облысының оқушылары – еліміздегі үздіктер қатарында. Өңірдегі білім беру жүйесінің нәтижелері республикалық деңгейде жоғары бағаланып отыр.

Тамыз конференциясында Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев ҰБТ қорытындысы бойынша жоғары нәтиже көрсеткен өңірлердің қатарында Солтүстік Қазақстан облысын да атап өтті. Енді оқушыларымыздың білім деңгейі халықаралық зерттеу нәтижелерімен де дәлелденді. «PISA-2025» қорытындысы бойынша Солтүстік Қазақстан облысы бірден үш бағыт бойынша да үздік үштікке енген еліміздегі санаулы өңірлердің бірі болды.

Облыс оқушылары жаратылыстану сауаттылығы бойынша 1-орын, матема-

тикадан 3-орын және оқу сауаттылығы бойынша 3-орын иеленді. Соңғы үш жылда өңір оқушылары жаратылыстану бағыты бойынша 4-орыннан 1-орынға көтерілді, оқу сауаттылығы бойынша көрсеткіштерін жақсартты, ал математикадан үздік үштіктегі орнын сақтап қалды.

Бұл нәтижелер өңірдегі білім беру жүйесінің жоғары деңгейін және білім сапасын арттыру бағытында жүргізіліп жатқан жүйелі жұмыстың тиімділігін көрсетеді.

Облыс әкімінің баспасөз қызметі.

ТАБИҒАТТЫҢ ӘСЕМ ТАРТУУЫ

6

□ OBLYSTYQ PROKURATURADA

СУ КӘСІПОРНЫ МЕМЛЕКЕТКЕ ҚАЙТАРЫЛДЫ

Мағжан Жұмабаев ауданындағы Булаево қаласы тұрғындарын сумен қамтамасыз ететін кәсіпорынның 51 пайыз үлесі мемлекет меншігіне қайтарылды.

Облыстық прокуратураның мәліметінше, ведомство тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық және мемлекеттік мүлікті пайдалану саласындағы заңдылықтың жай-күйіне талдау жүргізген. Оның қорытындысы бойынша аудан прокуратурасы 2017 жылғы электрондық аукционның нәтижелерін және «Булаев су» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі жарғылық капиталындағы 51 пайыз үлесті сатып алу-сату шартын жарамсыз деп тану туралы сотқа талап арыз берді.

Сотта прокурор «AUNAL» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі үлесті сатып алғаннан кейін кәсіпорын қызметіне іс жүзінде қатыспағанын және су құбыры желілерін күтіп-ұстау мен дамытуға қажетті қаражат салмағанын дәлелдеді. Ал су құбыры желілерін күтіп-ұстау және апаттық-қалпына келтіру жұмыстарына қажет қаражат Мағжан Жұмабаев ауданы әкімдігінің бюджеті мен ресурстары есебінен жұмсалған. Осының салдарынан Булаево қаласының тұрғындарын сумен қамтамасыз ететін кәсіпорын күрделі қаржылық жағдайға тап болды.

Облыстық мамандандырылған ауданаралық экономикалық соты прокуратураның талап арызын қанағаттандырды. Нәтижесінде 2017 жылғы электрондық аукцион нәтижелері және «Булаев су» ЖШС жарғылық капиталындағы 51 пайыз үлесті сатып алу-сату шарты жарамсыз деп танылды. Сот шешімімен Булаево қаласының тұрғындарын сумен қамтамасыз етуге арналған мүлік мемлекетке қайтарылды.

Прокуратураның мәліметінше, мемлекеттік мүліктің қайтарылуы кәсіпорынды тиімді басқаруға, оның қызметіне бақылауды күшейтуге, су құбыры желілерін жаңғыртуға қажетті ресурстарды бағыттауға және коммуналдық қызметтердің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Ақерке ДӘУРЕНБЕКҚЫЗЫ,
«Soltüstik Qazaqstan».

ҮЙ АЛА АЛМАЙ ЖҮРГЕНДЕР КӨП

◀ 1-бетте

Алайда оны ипотекалық рәсімдеу үшін қамқорлығындағы адамның табысы болуы керек. Отбасы пәтерді толықтай сатып ала алмайды. Өңір басшысы тиісті органдарға тұрғын үй мәселесін шешу жолдарын қарастыруды тапсырды.

Тағы бір өтініш «Зайсан» шағынауданының тұрғындарынан түсті. Олар апатты үйдің орнына абаттандырылған баспана беруді сұрайды. 2023 жылы ғимараттың шеткі бөлігі опыры-

лып түскен болатын. Сол кезде қала әкімдігі тұрғындарға уақытша баспана берген екен.

— Бізге үй берілмейді, бірақ оны өз қаржымызға сатып алар мүмкіндігіміз жоқ. Атымызда үй тіркеулі тұрғандықтан «Отбасы банктен» ресми түрде «Сіздер ипотекалық бағдарламаға қатыса алмайсыздар» деген жауап келді, — дейді қала тұрғыны Жұмабике Мұхамбетова.

Әкімдік бұл мәселенің шешімі заңда белгіленген тәртіппен шешілуі тиіс екенін атап өтті. Бүгінгі таңда бұл обь-

ектіге қатысты жер учаскесін мемлекет мұқтажы үшін алып қою туралы шешім қабылданған жоқ. Себебі бұл учаскеде әлеуметтік нысан салу жоспарланбаған.

Қабылдау қорытындысы бойынша өңір басшысы жауапты мемлекеттік органдарға нақты тапсырмалар берді. Тұрғындар көтерген мәселелердің орындалуы бақылауға алынды.

Диас АЯҒАН,
«Soltüstik Qazaqstan».

БЮДЖЕТТІҢ ИГЕРІЛМЕУІНЕ НЕ СЕБЕП?

◀ 1-бетте

— Облыстық бюджет қаражатының уақтылы игерілмеуіне бірнеше фактор әсер етеді. Олардың қатарында нысаналы трансферттердің кеш аударылуы, коммуналдық қызметтерге көрсетілген қызмет бойынша төлемдердің кейін жүргізілуі, тауарларды уақтылы жеткізбеу және жұмыстар мен қызмет көрсету кестесінен артта қалу бар. Сондай-ак

орындалған жұмыстар актілері мен шот-фактуралардың уақтылы ұсынылмауы да бюджет қаражатының игерілу мерзіміне әсер етеді, — дейді облыстық қаржы басқармасының басшысы Қуанышбек Қалижанов.

2025 жылдың қорытындысы бойынша облыс бюджеті 99,4 пайызға орындалған. Салдарынан жыл соңында 3 млрд. 219,3 млн. теңге игерілмей қалған. Оның ішінде нысаналы трансферттер

мен кредиттер бойынша игерілмеген қаражат мөлшері 2 млрд. 162 млн. теңге болған. Бұл соманың 2 млрд. теңгесі республикалық бюджеттен кредиттердің аударылмауына байланысты қалыптасқан.

2025 жылы республикалық бюджетке қайтарылған нысаналы трансферттер сомасы 156 млн. теңге болды.

—Биыл облыста бірқатар ірі әлеуметтік және инфрақұрылымдық жобалар жүзеге асырылып жатыр. Бұл жобаларды

қаржыландыруда кідіріс жоқ. Олардың қатарында Қызылжар ауданының Бескөл ауылында бір ауысымда 250 адам қабылдайтын емхана құрылысы бар. Петропавлда Ш.Уәлиханов-Чкалов көшелері қиылысында 280 орындық балабақша құрылысы жүріп жатыр, — дейді Қуанышбек Қалижанов.

Ақерке ДӘУРЕНБЕКҚЫЗЫ,
«Soltüstik Qazaqstan».

□ EL JAŇALYQTARY

МҰНАЙ ӨНДЕУДІҢ ЖАҢА ЖОСПАРЫ

«Орталық Азия және Каспий мұнай-газ химиясы және мұнай өңдеу — 2026» саммитінде Энергетика министрлігінің Мұнай өңдеу және мұнай өнімдерін өндіру басқармасының басшысы Назым Бекбатырова 2025-2040 жылдарға арналған мұнай өңдеу саласын дамыту тұжырымдамасын таныстырды. Құжат аясында мұнай өңдеу зауыттарының қуатын кезең-кезеңімен жаңғырту және кеңейту, мұнайды өңдеу тереңдігін арттыру, мұнай өнімдерінің сапасын жақсарту және мұнай-химия өндірісін дамыту көзделген. Нәтижесінде мұнай өңдеу көлемін жылына 39 млн. тоннаға дейін арттыру жоспарланып отыр.

АРНАЙЫ ӘДІСТЕМЕЛІК НҰСҚАУЛЫҚ

Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі аутизм спектрінің бұзылысы бар балаларды тәрбиелеп отырған отбасыларға әлеуметтік қолдау көрсету бойынша мамандарға арналған практикалық әдістемелік нұсқаулық әзірлеп жатыр. Негізгі қағидалардың бірі — отбасымен серіктестік орнату. Баланың ерекшелігін, оның қарым-қатынас жасау тәсілдерін, күнделікті қажеттіліктерін және қандай қиындықтарға тап болатынын ата-анасы мен жақындары жақсы біледі. Сол себепті маман отбасының тәжірибесі, мүмкіндіктері мен қолда бар ресурстарына сүйене отырып, алдағы қамқарлық отбасы мүшелерімен бірге айқындауы қажет.

ӨТІНІШТЕРДІ ҚАБЫЛДАУ АЯҚТАЛДЫ

«Astana AI Film Festival» халықаралық байқауына биыл әлемнің 125 елінен 19 жанр бойынша 8067 жұмыс түсті. Фестиваль 1-3 қазан күндері Астанада өтеді. Өтініш қабылдау 7 қыркүйекте аяқталды. Байқауға 4756 автор қатысқан. Ең көп жұмыс АҚШ-тан түсті — 1395. Қазақстан 829 жұмыспен өтінім саны бойынша екінші орында тұр. Байқаудың негізгі тақырыбы — «The Future Worth Living In» («Өмір сүруге тұрарлық болашақ»). Осы тақырып бойынша 3138 фильм ұсынылды. Фильмдер байқауға арнайы әзірленген. Авторлар жасанды интеллект мүмкіндігін пайдаланып, жанр, драматургия мен көркемдік тіл тұрғысынан түрлі тәсілді сынап көрген.

ОҚУ-ЖАТТЫҒУ БАСТАЛДЫ

Жетісу облысындағы «Көктал» оқу-жаттығу полигонында Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымының Орталық Азия өңірі Ұжымдық жедел өрістету күштерінің «Шеп-2026» бірлескен оқу-жаттығуының белсенді кезеңі басталды. Оған Қазақстан, Қырғызстан, Ресей және Тәжікстан әскери қызметшілері қатысып жатыр. Оқу-жаттығу 13-18 қыркүйек аралығында Қазақстан Республикасы Қарулы күштері Десанттық-шабуылдау әскерлерінің қолбасшысы полковник Максұт Гусейновтің басшылығымен өтеді. Оған 1500-ге жуық әскери қызметші және 300-ден астам қару-жарак, әскери және арнайы техника, оның ішінде 115 ұшқышсыз ұшу аппараты тартылды.

(«ҚазАқпарат» агенттігінің материалдары негізінде әзірленді).

□ MÄSELENİŇ MÄNISİ

«Qyzyljar» арнайы экономикалық аймағындағы (АЭА) кәсіпкерлер өңірге жұмыс сапарымен келген «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасының инвестициялар департаменті директорының орынбасары Назгүл Узалинамен кездесіп, өндірісті кеңейтуге кедергі келтіріп отырған бірқатар инфрақұрылымдық және әкімшілік мәселелерді көтерді.

КӘСІПКЕРЛЕРДІ АШЫНДЫРҒАН КЕДЕРГІЛЕР

Облыстық кәсіпкерлер палатасының мәліметінше, қазір арнайы экономикалық аймағында 21 кәсіпорын жұмыс істейді. Логистикалық инфрақұрылымның жоқтығынан 9 кәсіпорын өз өнімдерін жеке темір жол түйіктеріне автокөлікпен жеткізіп, кейін қайта тиеуге мәжбүр. Ағашты терең өңдеумен айналысатын зауыт басшысы Рустам Ғаббасовтың айтуынша, кәсіпорын ДСП және отын түйіршіктерін шығарады, дайын өнім Еуропаға жөнелтіліп жатыр.

«Қазір жеке түйік және көлік компаниясының қызметін пайдаланамыз. Өнімді түйікке апарып, сол жерде қайта тиеп, әрі қарай жөнелтеміз. Айына 20 вагон жіберсек, көлік компаниясының қызметіне шамамен 60 млн. теңге жұмсалады. Яғни бір вагонды Еуропаға жөнелту үшін логистикаға 3 млн. теңгеге дейін кетеді. Егер вагонда 25 млн. теңгенің өнімі болса, оның шамамен 10 пайызы тиеу, тасымалдау және қайта тиеуге жұмсалады», — деді Рустам Ғаббасов.

Кәсіпкерлердің айтуынша, Петропавлдағы магистральдық темір жол желілері «Ресей темір жолдары» ААҚ-ның Оңтүстік Орал темір жолы филиалының қарамағында. Аймақ аумағына темір жол тармағын қосу үшін техникалық шарттарды келісіп, мемлекетаралық рәсімдерден өту керек. Сондай-ақ ұзындығы 2,3 км жол құрылысына қажетті жеке жер телімдерін сатып алу мәселесін шешу қажет. Осыған байланысты жергілікті кәсіпкерлер 21 кәсіпорынның әрқайсысы жеке-жеке «Ресей темір жолдары» ААҚ-ға жүгінбей, мәселені Үкімет деңгейіне шығаруды сұрап отыр.

Кәсіпкерлер үшін тағы бір өзекті мәселе — арнайы экономикалық аймақ аумағына кіретін автокөлік жолдарының болмауы. Кейбір өндіріс орындарына ауыр жүк көліктері жете алмайды. Ал ауыл шаруашылығы техникасына арналған тіркемелер шығаратын зауыт жеңілдетілген қаржыға қол жеткізе алмай отыр. Кәсіпорын басшысы Ольга Вельдякованың айтуынша, зауыт құрылысы 2022

жылы басталып, 2024 жылы толық өндірістік цикл іске қосылған. Кәсіпорын өндірісті кеңейтіп, жаңа жабдық сатып алмақ болған. Алайда қаржыландыру талаптарының өзгеруі бұл жоспарға кедергі келтірген.

«Біз «Өнеркәсіпті дамыту қоры» арқылы 500 млн. теңгеге жабдық алуға өтінім бергіміз келген. Бірақ кейін талаптар өзгеріп, машина жасау саласындағы қор 1 млрд. теңгеден басталатын ірі жобаларды ғана қаржыландыратыны айтылды. Сондықтан бізді екінші деңгейлі банктерге жіберді. Ал банктер үш жылдық қаржылық есепті талап етеді. 2022-2023 жылдары зауыттың әлі салынып жатқанын ескерілмейді. Соның салдарынан кәсіпорын шығынды ретінде бағаланып, бәрі несиелендіруден бас тартып жатыр», — деді Ольга Вельдякова.

Бұдан бөлек, кепіл мәселесі де бар. Зауыт орналасқан жер АЭА аумағынан 2044 жылға дейін жалға алынғандықтан, банктер ғимаратты кепіл ретінде қабылдауға сақтық танытып отыр. Кәсіпорын басшысының айтуынша, қазір металл табактарын тазартуға арналған қондырғы қажет. Бірақ несие берілмегендіктен оны өз қаражатына сатып алуға мәжбүр.

— Зауытқа 2 млрд. теңгеден астам инвестиция салдық. Сондықтан өндірісті кеңейтуге қажетті жабдықты алуға қандай да бір қолдау болса екен. Қаржы ұйымдары құрылыс кезеңі мен нақты өндіріс кезеңін ажыратып қарауы керек», — деді Ольга Вельдякова.

Өнеркәсіп және құрылыс министрлігімен өзара іс-қимыл барысында да бірқатар қиындық туындаған. Атап айтқанда, инвесторлар көлік құралдарын өнеркәсіптік құрастыру туралы келісімге отыру және отандық тауар өндірушілер тізіліміне енгізілу кезінде кедергілерге тап болып отыр.

Өнеркәсіптік құрастыру туралы келісім аясында кәсіпорындарға өндірісті жергіліктендіру және ішкі нарықты отандық өніммен қамтамасыз ету бойынша міндеттемелер жүктеледі. Оның орнына мем-

лекет компанияларға бірқатар, соның ішінде салықтық жеңілдік береді. Кәсіпкерлердің пікірінше, мұндай қолдау болмаса, Қазақстандағы өндірістің бәсекеге қабілеттілігін сақтау қиын. Мәселен, «QILU Agro» ЖШС өнірде трактор өндірісін дамытып жатыр.

«2023 жылы тіркеліп, 2 мың шаршы метр аумақта алғашқы кезенді аяқтадық. Жабдықтарды әкеліп, өндірісті жергіліктендіруді бастадық және тракторлардың алты моделін сертифицираттадық. Қазір аумағы 5200 шаршы метр болатын екінші цехтың құрылысын жүргізіп жатырмыз. Ол жерде аспалы жабдықтар шығаруды жоспарладық», — дейді кәсіпорын өкілі Жаслан Чилу.

Алайда кәсіпорын әзірге отандық тауар өндірушілер тізіліміне ене алмай, субсидияларды пайдалана алмай отыр. Салдарынан фермерлерден де 15-20 пайыз жеңілдікті алып тастаған.

«Министрліктегілер егер Қазақстанда осындай компоненттерді шығаратын басқа кәсіпорын болса, өтінішке қол қойылмайтынын айтты. Сондай-ақ өтінім берген кезде қабілетін өндіретін дайын желінің бірден болуы талап етіледі. Яғни келісу кезеңінің өзінде қолдауды көріп тұрған жоқпыз», — дейді Жаслан Чилу.

«Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасы маусым айынан бастап отандық инвесторлар мен өндірісін кеңейтіп жатқан кәсіпорындарды сүйемелдеу бойынша жанартылған «бір терезе» тетігімен жұмыс істей бастады.

«Біз жобаларды жергілікті деңгейде де, орталық деңгейде де сүйемелдейміз. Өңірлік палаталарға инвестициялық штабтарда дауыс беру құқығы берілді. Бұл өзгерістер Кәсіпкерлік кодекспен Ұлттық кәсіпкерлер палатасы туралы заңға енгізілді», — деді Назгүл Узалина.

Орталық деңгейде шешуді қажет ететін мәселелер Үкіметтің Жобалық кеңсесіне шығарылады. Кейбір проблемалар Бас прокуратурамен бірлесіп шешіледі.

Ақерке ДӘУРЕНБЕКҚЫЗЫ,
«Soltüstik Qazaqstan».

□ ZAŇDY BÜZSAŇ, ZAR ILEISIŇ!

ҚАРЖЫ МАҚСАТСЫЗ ЖҰМСАЛМАУЫ ТИІС

Өңірде «Бір ауыл – бір өнім» жобасының былтырғы екі финалисімен комиссия келісімшартты бұзу туралы шешім қабылдады. Былтыр облыста жалпы сомасы 29,6 млн. теңге болатын алты мемлекеттік грант берілген. Оның бесеуін «Бір ауыл – бір өнім» жобасының финалистері алса, бір грант әлеуметтік кәсіпкерге берілген. Тексеру кезінде екі жеке кәсіпкердің қаражатты мақсатсыз пайдаланғаны және құжаттарды рәсімдеу кезінде қателіктер жібергені анықталды.

5 млн. теңгенің грантын кімдер ала алады?

Облыстық кәсіпкерлік және индустриялық-инновациялық даму басқармасының бөлім басшысы Жанна Конкарованың айтуынша, қазіргі уақытта 5 млн. теңге қайтарымсыз мемлекеттік грантты екі санаттағы кәсіпкерлер ала алады. Олар — әлеуметтік кәсіпкерлер және «Бір ауыл – бір өнім» жобасының финалистері.

Әлеуметтік кәсіпкер алдымен Әлеуметтік кәсіпкерлік субъектілерінің тізіліміне енгізілуі қажет. Тізілімге қосылу үшін өтінімдер әр тоқсан сайын айдың 1-інен 15-іне дейін қабылданады. Арнайы комиссия өтінімді қарағаннан кейін хаттама Ұлттық экономика министрлігіне келісуге жіберіледі. Тізім министрліктің тиісті бұйрығымен бекітіледі. Ал «Бір ауыл – бір өнім» жобасының финалистері грант конкурсына тікелей қатыса алады.

Грантқа өтінім беру, оны қарау және келісімшарт жасау рәсімдерінің барлығы «kezekte.kz» платформасы арқылы онлайн жүргізіледі. Конкурстық комиссия оң шешім қабылдаған жағдайда, кәсіпкерлік басқармасы, «Даму» қоры және грант иегері арасында үшжақты келісімшарт жасалады.

Грантты қайтаруға не себеп болуы мүмкін?

Биыл маусым айында «Даму» қоры мен облыстық басқарма өкілдері грант иегерлерінің жобаларын тексеру үшін барған. Тексеру барысында екі кәсіпкердің грант қаражатын пайдалану талаптарын бұзғаны анықталған.

Мамандардың айтуынша, кәсіпкерлердің бірі грант қаражатын алдымен жеке кәсіпкердің есепшотынан шешіп алып, кейін жеке «Kaspi Gold» картасына аударған. Одан соң тауардың ақысын жеке картасы арқылы төлеген. Кәсіпкер мұны тауарды тегін жеткізу мүмкіндігі болғандықтан жасағанын түсіндірген. Алайда грант қаражаты тек кәсіпкерлік мақсаттағы есепшоттан қолма-қол ақшасыз жұмсалуды керек.

Осы жағдайға байланысты

мамандар грант иегерлері жиі жіберетін үш негізгі қателікті атап өтті. Біріншісі — грант қаражатын жеке шотқа аудару немесе қолма-қол ақшаға айналдыру. Жеке тұлғаның картасы арқылы жасалған төлемдер талапқа қайшы.

Екіншісі — 20 пайыз өз қаражатын іс жүзінде жобаға жұмсамау. Кәсіпкер өтінім берген кезде жобаны жүзеге асыруға өз қаражатынан 20 пайыз бар екенін көрсетуі тиіс. Мысалы 5 млн. теңгелік грантқа қатысушының 1 млн. теңге өз қаржысы болуы қажет. Бірақ оның болуы ғана жеткіліксіз, бұл ақша белгіленген мерзімде жобаға нақты жұмсалып, тиісті құжаттармен расталуы керек.

Үшіншісі — штаттық кестені дұрыс толтырмау. Кейбір кәсіпкерлер штат санын көрсеткен кезде өзін де жалдамалы қызметкер ретінде есепке алады. Мәселен екі адам жұмыс істейді деп көрсетіп, оның біреуіне өзін жатқызуы мүмкін. Штатта тек еңбек шарты негізінде жұмыс істейтін нақты жалдамалы қызметкерлер көрсетілуі тиіс.

Артық ақша қалса, не істеу керек?

Грантты игеру кезінде кәсіпкер жоспарланған қаражаттың барлығын жұмсамай, белгілі бір соманы үнемдеуі мүмкін. Мұндай жағдайда қалған ақшаны жасырудың немесе басқа мақсатқа жұмсаудың қажеті жоқ.

Мамандардың айтуынша, қаражаттың игерілмеген бөлігін заңды түрде қайтаруға болады. Мысалы «Бір ауыл – бір өнім» жобасының финалистерінің бірінде қажетті жабдықтарды сатып алғаннан кейін 200 мың теңге қалған. Кәсіпкер бұл туралы басқармаға ресми түрде хат жазып, қаражатты қайтаруға ниетті екенін хабарлаған. Мәселе комиссия отырысында қаралып, қосымша келісім жасалды. Кәсіпкер игерілмеген соманы ешқандай санкциясыз қайтарды.

Грант — бюджет қаражаты. Сондықтан оның әр теңгесі бойынша кәсіпкер есеп беруі тиіс.

Еркін ЖАҢАЛЫҚ.

15 QYRKÜIEK – SANITARLYQ-EPIDEMIOLOGIALYQ SALA QYZMETKERINIŇ KÜNI

MEMLEKETTIK TIL

Көпшілік санитарлық-эпидемиологиялық қызметті тек тексеру жүргізетін орган ретінде қабылдайды. Алайда бұл саланың жұмысы әлдеқайда ауқымды. Инфекцияның таралу қаупін ерте анықтау, алдын алу шараларын ұйымдастыру – мамандардың күнделікті міндеттерінің бір бөлігі ғана. Петропавл қалалық санитарлық-эпидемиологиялық бақылау басқармасының эпидемиологиялық бақылау бөлімінің бас маманы Айсұлу Жапарованың күнделікті жұмысы жоғарыда айтқан сөздеріміздің дәлелі.

ҚОҒАМДЫҚ ДЕНСАУЛЫҚ КҮЗЕТІНДЕ

Бұл салада 22 жылдық өтілі бар Айсұлу Жапарованың жұмысының негізгі бағыттарының бірі – паразиттік инфекциялар бойынша тіркелген жағдайларды дер кезінде есепке алу, инфекция ошақтарын тексеру, эпидемиологиялық талдау жүргізу және аурудың әрі қарай таралуына жол бермеу. Оған қоса жоспарлы тексерулерге қатысу, халық арасында санитарлық-ағарту жұмыстарын жүргізу, азаматтардың өтініштері мен сұрау салуларына жауап беру, мемлекеттік қызметтер көрсету, айлық, токсандық және жылдық есептерді әзірлеу сияқты көптеген міндет бар.

– Эпидемиологияда болмашы нәрсе жоқ. Кейде көзге елеусіз көрінген жағдайдың өзі маңызды болуы мүмкін. Сондықтан әр дерекке мұқият қарап, оны талдау қажет, – дейді Айсұлу Жапарова.

Салада ұзақ жыл жұмыс істеген маманның кәсіби дағдылары күнделікті өміріне де әсер етпей қоймайды. Айсұлу Жапарова дүкенге, қоғамдық тамақтану орнына немесе басқа да нысандарға барған кезде қарапайым тұрғын назар аударып бермейтін жайттарға еріксіз көңіл бөлетінін айтады. Нысанның, ыдыс-аяқтың тазалығы, қызметкерлердің арнайы киімі, тағам өнімдерінің сақталуы – мұның барлығы маман үшін маңызды белгі. Үй жағдайында да азық-түліктің жарамдылық

мерзімі мен сақталу тәртібіне мән береді. Шикі ет пен басқа өнімдерге арналған тақтайшаларды бөлек пайдалану, жеміс-жидек пен көкөністі мұқият жуу секілді қарапайым әдеттер – отбасы денсаулығын сақтаудың бір жолы.

22 жыл ішінде санитарлық-эпидемиологиялық қызметтің жұмыс тәсілдері де өзгерген. Цифрландыру ақпаратты жедел жинап, оны талдауға және қажетті шешімді уақытында қабылдауға мүмкіндік берді. Дегенмен уақыт пен технология өзгергенімен, қызметтің негізгі мақсаты сол күйінде қалды. Ол – халықтың денсаулығын қорғау және санитарлық-эпидемиологиялық саламаттылықты қамтамасыз ету.

«Халықтың санитарлық сауаттылығына келсек, соңғы жылдары оң өзгерістер бар. Әсіресе пандемиядан кейін жеке гигиенаға деген жауапкершілік артқан. Қолды жиі жуу, анти-септик пайдалану, ауру белгілері байқалғанда өзгелерден оқшаулану секілді қарапайым әдеттер көпшілік үшін қалыптас нәрсеге айналды. Тұрғындар дұрыс тамақтануға, өнімдердің жарамдылық мерзімі мен сақталу жағдайына бұрынғыдан көбірек көңіл бөлетін болған. Дегенмен әлі де назар аударуды қажет ететін мәселелер бар. Мысалы, қоғамдық тамақтану орындарында және көшеден тағам сатып алған кезде өнімнің

қауіпсіздігіне, оның дайындалу және сақтау жағдайына әрдайым мән беріле бермейді», – дейді маман.

Эпидемиологиялық бақылау саласында ерекше назар аударуды қажет ететін мәселелердің бірі – вакцинациядан бас тарту. Маманның айтуынша, екпеден бас тарту вакцинамен басқарылатын инфекциялардың қайта таралу қаупін арттырады. Қызылша, көкжөтел сияқты аурулардың өршуі осы қауіптің әлі де өзекті екенін көрсетеді. Сондықтан вакцинацияның маңызын түсіндіру, әсіресе ата-аналарға дұрыс әрі ғылыми негізделген ақпарат жеткізу – маңызды міндеттердің бірі. Жұқпалы аурулардың таралуын тежеу үшін қоғамдағы ұжымдық иммунитетті де маңызы зор.

«Еңбегіміздің нәтижесі – аурудың болмауы. Эпидемиолог еңбегінің ерекшелігі де осында. Инфекция ошағы дер кезінде анықталса, ауру әрі қарай тарамаса, тұрғындар қауіпсіз ортада өмір сүрсе – маман ретінде мен үшін ең үлкен қуаныш. Біздің жұмысымыздың нәтижесі көбіне көзге көрінбейді. Егер жұқпалы аурудың таралуына жол берілмесе, бұл – еңбегіміздің маңызды нәтижесі», – дейді Айсұлу Жапарова.

Акерке ДӘУРЕНБЕКҚЫЗЫ,
«Soltüstik Qazaqstan».

ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМНІҢ ТҰҒЫРЫ

Облыстық тілдерді оқыту орталығының ұйымдастыруымен «Мемлекеттік тіл – ғылым мен білімнің тұғыры» атты республикалық тіл мамандары форумы өтті. Жиынға тілтанушы ғалымдар, әдіскерлер, оқытушылар, тіл жанашырлары мен қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдері қатысты.

Ауқымды іс-шарада мемлекеттік тілдің қолданыс аясын кеңейту, ғылым тілін жетілдіру, қазақ тілін оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері төңірегінде ой бөлісіп, тәжірибелерімен бөлісті.

Форумның құрметті қонағы, академик Шерубай Құрманбайұлы ғылымдағы қазақ тілі мәселесін көтеріп, оның шешу жолдарын ұсынды.

– Адам қай тілде білім алса, ғылымды сол тілде меңгеріп, сол тілде ғылыми еңбек жазады. Қазақ ғылымында қазақ тілді, орыс тілді, ағылшын тілді топ пайда болды. Олардың қолданатын терминологиясы әртүрлі. Қазақ тілін ғылым мен технологияның тіліне айналдырғымыз келсе, балабақша, мектеп, жоғары оқу орнында кәсіби ғылым тілін жетік меңгерген мамандар жұмыс істеуі керек, – дейді ғалым.

Жиында Ы.Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері Алмагүл Мұқышева, тілдік курс пен платформа авторлары Динара Еселбай мен Ердігүл Дәдібасқызы сөз алып, мектеп оқушыларына кітап оқыту, тілді тиімді оқыту, цифрлық технологияларды пайдалану жолдары туралы айтып берді. Бүгінде ізденімпаз маманға сабақты қызықты ұйымдастырып, баланың зейінін ашудың жолдары көп. Ол үшін мұғалімдер үздіксіз білім алып, өз саласын кәсіби деңгейде меңгеруі қажет.

Форум аясында өңірдегі бірқатар азаматтарға марапаттар табысталды. Ғылым және жоғары білім министрлігінің Құрмет грамотасымен «Өрлеу» біліктілікті арттыру орталығы филиалының оқытушысы Гүлзат Әлжанова, облыстық қаржы басқармасының бас маманы Жазира Рамазанова марапатталды. Министрліктің «Ана тілін дамытуға қосқан үлесі үшін» төсбелгісі облыстық «Soltüstik Qazaqstan» газетінің қоғамдық-саяси бөлімінің меңгерушісі Өмір Ескалиға, «Қазақ тілі» қоғамын облыстық филиалының төрағасы Жанат Мұхамеджановқа, облыстық тілдерді оқыту орталығы басшысының орынбасары Орал Жанатовқа тағылды. Тағы бірқатар мамандар облыс әкімінің Құрмет грамоталары және Алғыс хаттарымен марапатталды.

Диас АЯҒАН,
«Soltüstik Qazaqstan».

ЖӘРДЕМАҚЫ ТӨЛЕУ МЕРЗІМІ ШЕКТЕЛЕДІ

Еңбек министрлігі жаңа механизмді қанатқакты жоба аясында 2026 жылдың 1 қазанынан бастап іске қосу жоспарланып отырғанын хабарлады. Бұл ретте барлық жұмыссыз үшін бірдей мерзім белгіленбейді. Ол адамның әлеуметтік сақтандыру жүйесіне қанша уақыт қатысқанына байланысты болады: 6 айдан 12 айға дейін болса – 1 айға, 12 айдан 24 айға дейін – 2 айға, 24 ай және одан көп болса – 3 айға төлем жасалады.

Негізгі өзгерістердің бірі азаматқа жұмыссыз мәртебесі берілгенге дейін лайықты жұмыс іздеу мерзімін 2 күннен 13 күнге дейін ұзарту. Осы кезеңде мансап

1 қазаннан бастап елімізде жұмыссыздық бойынша берілетін жәрдемақы төлеу ережелері өзгереді. Ең ұзақ төлем мерзімі 3 айға дейін қысқарып, сомасына шектеу қойылады.

орталығының мамандары азаматтың еңбек тәжірибесін, дағдылары мен қажеттіліктерін егжей-тегжейлі анықтайды, бейінін айқындайды, лайықты бос жұмыс орындарын іріктейді және жұмыс берушілермен байланыс орнатады. Қанатқакты жоба жұмыспен қамту жүйесін алдағы өзгерістерге практикалық тұрғыдан дайындаудың маңызды кезеңі болады. Оның барысында мансап орталықта-

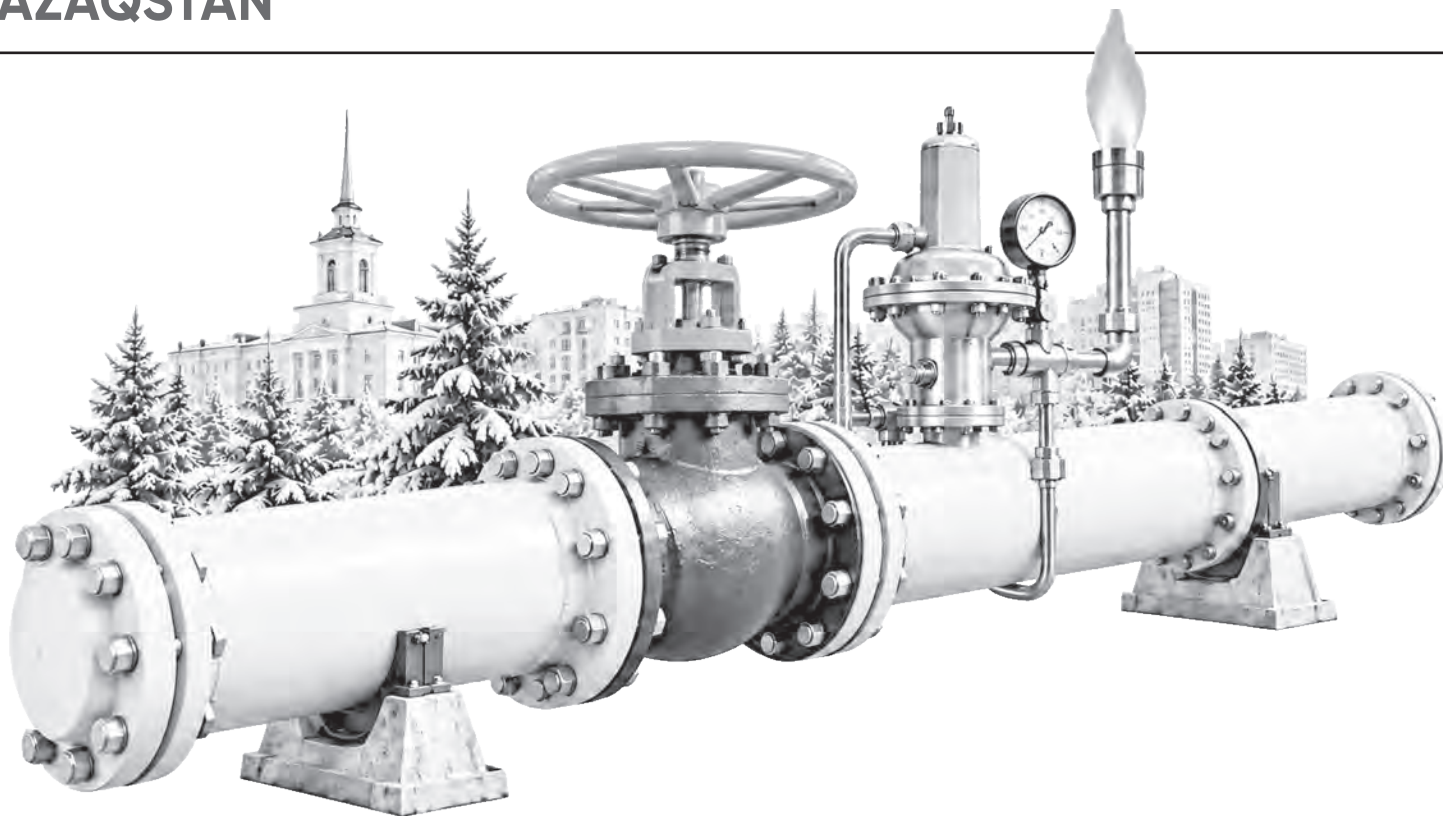
ры мен Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қоры филиалдарының мамандары жаңартылған жұмыс процестері мен азаматтармен жұмыс істеу тәртібі бойынша қосымша оқудан өтеді.

Еңбек министрлігі жәрдемақының ең жоғарғы мөлшерін де өзгертуді жоспарлап отыр. Сома бұрынғысынша адамның жұмыссыз ретінде тіркелгенге дейінгі соңғы 24 айдағы табысына қарай

анықталады. Алайда 1 қазаннан бастап ең жоғарғы әлеуметтік төлем 7 ең төменгі жалақының 45 пайызымен шектеледі. 2026 жылдың 1 қаңтарындағы жағдай бойынша 1 ең төменгі жалақы мөлшері 85 мың теңгеге тең. Бұл ең жоғарғы әлеуметтік төлем 267750 теңге болатынын білдіреді.

Төлемді алу үшін адамның жұмыссыз мәртебесі болуы және әлеуметтік сақтандыру жүйесіне қатысуы тиіс. Тіркелгеннен кейін төлем жеке өтінішсіз, автоматты түрде тағайындалуы мүмкін.

Жайна НҰРМАҒАНБЕТ.

1-бетте

Сұйық отынды, қатты көмірді де темір жол арқылы еліміздің әр өңіріне қажетті мөлшерде жеткізуге болады. Алайда табиғи газды вагонға тиеп таси алмаймыз. Арнайы тартылған құбыр болмаса, газ тасымалдаудың басқа жолының бәрі шектеулі мөлшерде ғана. Ала жаздай ыстық күннің астында ағаш кесіп, күзде белі бүгіліп көмір тасып, алты ай қыс бойы аязбен арпалысып өтетін теріскейліктердің газ құбырының солтүстікке жетуін күткеніне көп болды. Қызылжарға алғаш темір жол тартылуы өңірдің өркендеуіне қалай әсер етсе, газ келуі де өндірістің екінші тынысын ашып, әлеуметтік салада қордаланған талай мәселеге нүкте қояр еді.

Бұл бастама көтерілгелі қанша жыл өтсе де «бізге де газ келіп қалар» деп жүрген ағайын жақсылықтан күдерін үзген емес. Бүгінде еліміздің 4 облысынан басқа аймақтарына ішінара газ тартылған. Солтүстік Қазақстан, Павлодар, Абай, Шығыс Қазақстан облыстарына магистральді құбыр жетпеген.

Өңірге газ жеткізу туралы өткен қыста орталық коммуникациялар қызметінде журналистермен жүздескен облыс әкімі Гауез Нұрмұхамбетов те айтты. Өңір басшысы ресейлік «Газпроммен» келісім жасалғанын, оның аясында аймаққа көрші елдің газы жеткізілетінін жария етті. Келісім аясында «Газпром» ел шекарасына дейін құбыр тартуды өз мойнына алады. Ал одан кейінгі іс отандық мамандардың қолында. Есіл мен Астана қалаларын жалғайтын жолда Қызылжар газ жеткізілетін алғашқы қала болмақ. Одан кейін Көкшетау мен елордаға да табиғи отын тартылады. Бұған дейін Батыс Қазақстан, Қостанай, Ақтөбе облыстарының халқына газ жеткізіп келген ресейлік компания енді шекаралас тағы бір

КӨПТІҢ ТІЛЕГІ – КӨГІЛДІР ОТЫН

ЭНЕРГЕТИКА МИНИСТРІ ЕРЛАН АҚКЕНЖЕНОВ 2035 ЖЫЛҒА ҚАРАЙ ХАЛЫҚТЫ ГАЗБЕН ҚАМТУ КӨРСЕТКІШІН 80 ПАЙЫЗҒА ЖЕТКІЗУ ЖОСПАРЛАНҒАНЫН АЙТТЫ. БҰЛ МАҚСАТҚА ЖЕТУ ҮШІН ЕЛ ҮКІМЕТІ МЕН «ГАЗПРОМ» АРАСЫНДА МЕМОРАНДУМ ЖАСАЛҒАН.

өңірмен байланыс орнатады.

Ал энергетика министрі Ерлан Ақкенженов 2035 жылға қарай халықты газбен қамту көрсеткішін 80 пайызға жеткізу жоспарланғанын айтты. Бұл мақсатқа жету үшін ел Үкіметі мен «Газпром» арасында меморандум жасалған. Егер келісім толық жүзеге асса, 2030 жылдың басында табиғи отын жеткізіле бастауы тиіс. Жоспарға сай көрші ел жылына 10 млрд. текше метр газ сатуды мақсат етіп отыр. Күні кеше облыс әкімінің орынбасары Нұрлан Кеңесов әлеуметтік желіде газдандыру жоспарын орындаудың алғашқы сатысы басталғанын хабарлады. Жұмыс тобы газ құбырын жобалау ісіне кіріскен. Алда экспортталатын табиғи отынның көлемін анықтау, оны таратуға дайындық жұмыстары бар.

Облыстық энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық басқармасы басшысының орынбасары Жанат Сәдуақасовтың сөзінше, өңірдегі газ тұтыну көлемі ресми деректерге қарағанда көп болуы мүмкін.

— Министрлік ай сайын 4-5 мың текше метр аралығында газ бөледі. Алайда тұтынушылардың сұранысы әлдеқайда жоғары. Кейде бұл айырмашылық 30 пайызға дейін жетеді. Өңірде газ сататын 6 ірі кәсіпорын бар. Алайда олар жаңғырту, жөндеу жұмыстарына қар-

жы бөлуге ниетсіз. Басқа инфрақұрылыммен қатар газ желілері де тозған. Аймаққа көгілдір отыр жеткізілген күннің өзінде, оны тарату қиын болмақ. Мысалы былтыр газ сататын кәсіпорындардың тауар айналымы 12 млрд. теңгеге жеткен. Соған қарамастан жөндеу жұмыстарына тек 106 млн. теңге жұмсалған, — дейді басқарма басшысының орынбасары.

Шілдеде облыстық әкімдік есептеу құрылғылары жоқ үйлердің әр тұрғынына айлық газ тұтыну мөлшерін 6,9 келі деп белгіледі. Бұл шамамен 1,5-1,6 текше метр маңайында. Мұның өзі тек тұрмыстық бағытта, тамақ пісіруге жұмсалатын газ ғана. Егер құбыр тартылып, инфрақұрылым салынса, жұртшылық газды үйлерді жылытуға да пайдалана бастайды. Сонда сұраныс еселеп артуы мүмкін. Сұраныс артса, қазіргі желілерге түсетін жүктеме де көбейеді. Сондықтан жергілікті таратушы кәсіпорындар алдын ала қамданғаны жөн. Баға тұрақталса, көлігін газға көшіргісі келетіндер де көбейері анық.

Ал жергілікті университет оқытушысы Ольга Гаголинаның зерттеуінше жыл өткен сайын газ электр стансасы жобасына деген сұраныс артып келеді.

— 2035 жылға дейінгі электр энергиясы саласын дамыту тұ-

Магистральдық газ құбыры жетпеген 4 облыс

жырымдамасына сай қуат көзін өндіру орындары біртіндеп көмірді газға алмастыруы керек. Мысалы Алматыдағы екі ірі ЖЭС-ті табиғи газға көшіру жұмыстары басталып кетті. Мұның өз артықшылықтары бар. Газ көмірге қарағанда 1,5-2 есе көп энергия бөледі. Жанған кезде күл қалмайды. Газ жаққанда ауаға зиянды қоспалар әлдеқайда аз бөлінеді. Көгілдір отыннан энергия алуға әлдеқайда аз оттегі қажет. Алайда мұның өз тәуекелдері бар. Қолданыстағы қазандықтар қатты отынға шақталған. Газ пайдалану үшін оларды жаналау қажет. Сонымен қатар қауіпсіздікке қойылар талап та күшейеді, — дейді зерттеуші.

Егер бұл жоба да сәтті жүзеге асса, өңірде қуат көзі тапшылығы шешімін табар еді. Өйткені бүгінгі күннің өзінде жергілікті стансаның қуаты сұранысты өтеуге әрең жетеді. «СЕВКАЗЭНЕРГО» директоры Анатолий Казановскийдің

сөзінше, қалада энергия тұтынудың ұзақжылғы жоспары жоқ. Бүгінде көпқабатты үйлерді энергиямен қамту деңгейі шегіне жеткен. Жаңа нысандар құрылысы қарқын алған сайын бұл мәселе де ушыға бермек.

Өңірде газдың жоқтығы өзге де әлеуметтік мәселелерге себеп болып отыр. Ауыл халқының азаюы, жылыту маусымында апатты оқиғалардың жиілеуі, көші-қонның кері көрсеткіші, ауыл шаруашылығы мен өндірістегі басқа да түйткілдердің тамыры газдың жоқтығында жатыр. Өңірге Қызылорда облысынан көшіп келген Талғат Исаның сөзінше, газ ауыл тұрғындары үшін басты қажеттіліктердің бірі.

— Екі жыл бұрын Қызылордадан қоныс аудардық. Онда әр ауылда газ бар. Газ болған соң жұрт та көшуге асықпайды. Үй жылыту үшін отын-көмір дайындаудың қажеті жоқ. Газ қазандығы әрі арзан, әрі үнемді. Газ жеткен ауылға жол да, су да

жетеді. Қаншама уақыт үнемделеді. Теріскейге келгелі, қыста қиналатын болдық. Шынылтыр аязда пеш жағып, көмір тасу газға үйреніп қалған біз үшін оңай емес. Содан да болар оңтүстіктегі ағайынның көбі қоныс аудару үшін көгілдір отыны бар Қостанай облысын тандап жатады. Ал теріскейге келуге ниеттілер аз. Жылыту маусымын газсыз өткізу қалтаға айтарлықтай салмақ салады, — дейді Айыртау ауданында тұратын Талғат Иса.

Диас АЯҒАН,
«Soltüstik Qazaqstan».

№69 (23433) Seisenbi,
15 qyrküiek 2026 jyl

TURİZM

SOLTÜSTIK
QAZAQSTAN

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар биологиялық алуан түрлілікті сақтауда және экологиялық тепе-теңдікті қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Табиғатты қорғау қызметінен бөлек, олардың экологиялық туризмді дамыту, ғылыми зерттеулер жүргізу және халыққа экологиялық білім беру үшін де маңызы зор.

Облыстың табиғи мұрасы өте бай. Бізде 1 мемлекеттік ұлттық табиғи парк, республикалық маңызы бар 6 мемлекеттік табиғи қорық, оның ішінде 5 зоологиялық және 1 ботаникалық қорық, сондай-ақ республикалық маңызы бар 12 табиғат ескерткіші орналасқан.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың негізгі бөлігі Айыртау ауданында шоғырланған. Мұнда жалпы аумағы 134511 гектар болатын «Көкшетау» мемлекеттік ұлттық табиғи паркі орналасқан. Оның құрамына Арықбалық, Шалқар және Айыртау филиалдары кіреді. Парк аумағында республикалық маңызы бар 8 табиғат ескерткіші бар. Олар — Имантау көліндегі «Казачий» аралы, «Обозрение», «Екі бауыр», «Үшкір», «Жарылған» шоқылары, «Қазаншұңқыр» жартасты түзілімі, «Реликті массив» және «Үңгірі бар сарқырама». Жалпы аумағы 60 гектарды құрайды.

«Көкшетау» мемлекеттік ұлттық табиғи паркінің аумағында орналасқан Шалқар курорттық аймағы ерекше танымал. Қарағайлы және аралас ормандармен қоршалған Шалқар көлі таға тәрізді пішінімен ерекшеленіп, өңірдің табиғи жауһарларының бірі болып саналады. Көлдің оңтүстік бөлігінде емдік балшық қоры бар, ал суының минералдық құрамы Қара теңіз суына жақын және тері ауруларын емдеуде пайдаланылады. Таза ауа, қылқан жапырақты орманның хош иісі, көркем табиғаты мен қолайлы микроклиматы туристер үшін тартымды.

Имантау демалыс аймағы да — демалушылардың сүйікті орны. Бұл — солтүстіктен оңтүстікке қарай шамамен 70 шақырымға, шығыстан батысқа қарай 65 шақырымға созылып жатқан нағыз табиғи оазис. Оның негізін таулы орманды алқап пен тұщы сулы Имантау көлі құрайды. Көлдің ортасында орманмен көмкерілген,

ТАБИҒАТТЫҢ ӘСЕМ ТАРТУУЫ

пішіні жүрекке ұқсайтын шағын «Казачий» аралы орналасқан. Ол өңірдің танымал символдарының біріне айналған. Құмды және жартасты жағалаулар, қарағайлы ормандар, мөлдір су мен табиғи ландшафттардың алуан түрлілігі ерекше қолайлы микроклимат қалыптастырып, демалуға, сауықтыруға және экологиялық туризмді дамытуға тамаша жағдай жасайды.

Ұлттық парк келушілері үшін ең қызықты табиғи, тарихи және археологиялық нысандар арқылы өтетін туристік маршруттар мен экологиялық соқпақтар әзірленген. Маршруттар ақпараттық стендтермен, қозғалыс бағытын көрсететін белгілермен, бақылау алаңдарымен, күркілермен және қысқа мерзімді демалыс орындарымен жабдықталған. Экологиялық соқпақтар парктің бірегей табиғи кешендерімен танысуға мүмкіндік беріп қана қоймай, қоршаған ортаға ұқыпты қарау мәдениетін қалыптастыруға және халықтың экологиялық мәдениетін арттыруға ықпал етеді.

Айыртау ауданында республикалық маңызы бар «Орлиногорский» ботаникалық қорықшасы, сондай-ақ «Орлиная гора» табиғат ескерткіші орналасқан. Мұнда гранитті шығындыларда ежелгі қарағайлы ормандардың қалдықтары сақталған. Олар ғылыми және табиғатты қорғау тұрғысынан үлкен құндылыққа ие. Мұнда орманды дала аймағына тән және сирек кездесетін өсімдік түрлері өседі.

Орлиная Гора ауылының маңында, Айыртау ауданындағы «Орлиногорское орман шаруашылығы» КММ-ның Орлиногор орманшылығында республикалық маңызы бар ауданы 3450 гектар «Орлиногорский» ботаникалық қорықшасы, сондай-ақ аумағы 3 гектар «Орлиная Гора гора» табиғат ескерткіші орналасқан. Мұнда гранитті шығындыларда сақталған ежелгі қарағайлы ормандардың қалдықтары бар. Олар ғылыми және табиғатты қорғау тұрғысынан үлкен құндылыққа ие. Қорықшаның өсімдік жамылғысын қылқан жапырақты ормандар мен дала қауымдастықтары құрайды. Мұнда орманды дала аймағына тән және сирек кездесетін өсімдік түрлері өседі.

Қызылжар ауданының нағыз

жауһары — Большая Малышка ауылының маңында республикалық маңызы бар «Серебряный бор» мемлекеттік табиғат ескерткіші. 83 гектар аумақта ғасырлық қарағайлы ағаштар өседі, олардың көпшілігінің жасы жүз жылға жетеді. Бұл табиғи кешеннің ерекшелігі — өсімдіктердің солтүстік және оңтүстік түрлерінің таңғажайып үйлесімінде. Мұнда итбүлдірген, құлпынай, сүйелді шөп, мүктер, қыналар, шүйгіншөп және сарғалдақ тұқымдас өсімдіктер кездеседі. Флораның мұндай алуан түрлілігі «Серебряный борды» ғылыми зерттеулер мен экологиялық туризм үшін құнды нысан етеді.

Тағы бір табиғат ескерткіші — «Сосновый бор». Ол «Қызылжар орман шаруашылығы» КММ-ның Соснов орманшылығы аумағында орналасқан. Оның аумағы 26 гектарды құрайды. Бұл — облыста қылқан жапырақты ағаштарды жасанды жолмен өсіру қолға алынған алғашқы учаскелердің бірі. Мұнда қайыңды және көктерек-қайыңды шоқ ормандар басым. Орман жамылғысының астында астық тұқымдастардың, мүктердің, қыналардың және орманды алқаптарға тән түрлі шөптесін өсімдіктердің түрлері кездеседі. Орманды дала аймағына тән құстардың, жәндіктердің және бауырымен жорғалаушылардың көптеген түрлері мекендейді. Бұл экожүйенің қолайлы екенін көрсетеді.

Жамбыл ауданындағы Жаңа-жол ауылынан 3-4 шақырым жерде республикалық маңызы бар «Жаңа-жол» табиғат ескерткіші орналасқан. 9 гектар аумақта табиғи қарағайлы ормандар сақталған, жекелеген ағаштардың жасы екі жүз жылға дейін жетеді. Мұнда мүктер мен қыналардың сирек түрлері, қырыққұлақ және дәрілік меруертгүл өседі. Жаңа-жол қарағайлы орманының ғылыми, экологиялық және тарихи маңызы зор және ол «Жамбыл орман шаруашылығы» КММ-ның Чернолес орманшылығының қорғауында.

Серік ТӨЛЕБАЙ,

облыстық орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі аумақтық инспекциясының орман және ерекше қорғалатын табиғи аумақтар бөлімінің бас маманы.

Сапардың сәтті өтуі баратын жерді таңдаудан ғана емес, оған қаншалықты дұрыс дайындалғаныңыздан да басталады. Жолға шығар алдында бірнеше қарапайым нәрсеге назар аударсаңыз, күтпеген жағдайлардың алдын алуға болады.

ЖОСПАРЛАНҒАН САЯХАТ – ЖАҚСЫ ЕСТЕЛІК

Ең алдымен, баратын жердің ауа райы мен жол жағдайын тексеріңіз. Киімді де соған қарай таңдаған жөн. Ал ұзақ серуен жоспарланса, ыңғайлы аяқ киім алған дұрыс.

Сапарға қажетті құжаттарды, телефон қуаттағышын және «power bank»-ті ұмытпаңыз. Шетелге шығатын болсаңыз, паспорттың жарамдылық мерзімі мен елге кіру талаптарын алдын ала тексеріп алған жөн.

Тағы бір маңызды мәселе — қаржыны дұрыс жоспарлау. Жол ақысы мен қонақүй шығынынан бөлек, тамақтану, экскурсия, музейге кіру және күтпеген жағдайларға арналған қаражатты да есептеген дұрыс.

Баратын орынның жұмыс уақытын, билет бағасын және алдын ала жазылу талаптарын біліп алыңыз. Ал тарихи және мәдени нысандарға барған кезде белгіленген тәртіпті сақтап, жергілікті дәстүр мен мәдениетке құрметпен қарау қажет.

Ең бастысы — қауіпсіздікті ұмытпаңыз. Бейтаныс жерде жакындарыңызға қайда жүргеніңізді хабарлап, құжаттар мен бағалы заттарды мұқият сақтаған жөн.

Жақсы жоспарланған саяхат уақыт пен қаражатты үнемдеуге көмектеседі. Ал жаңа жерден алған әсер мен жақсы естелік — кез келген сапардың ең құнды нәтижесі.

☐ SAPARDAĞY AS

ҚАЛАЙ ТАМАҚТАНҒАН ЖӨН?

Саяхат кезінде тамақтану – алдын ала ойланатын мәселелердің бірі. Жолға шыққанда асығыс таңдалған тағам сапардың жақсы өтуіне кедергі келтіруі мүмкін. Сондықтан ас таңдауда оның сапасы мен сақталу жағдайына назар аударған жөн.

Ұзақ жолға шықсаңыз, өзіңізбен бірге ауызсу, жеміс-жидек, жаңғақ, кептірілген жеміс, жеңіл бутерброд сияқты тасымалдауға ыңғайлы тағамдар алған дұрыс. Әсіресе ыстық күндері тез бұзылатын өнімдерді ұзақ уақыт көлік ішінде ұстамаған жөн.

Жол бойындағы дәмханадан тамақтанатын болсаңыз, ең алдымен, тазалығына және тағамның сақталу жағдайына көңіл бөліңіз. Мүмкіндік болса, адамдар көп келетін, тағамы жаңа дайындалатын орындарды таңдаған дұрыс.

Жаңа қалаға немесе елге барған кезде жергілікті тағамдардан дәм тату — саяхаттың қызықты бөлігі. Дегенмен бұрын жеп көрмеген тағамды аз мөлшерден бастап көрген жөн. Ал аллергияңыз болса, тағам құрамын алдын ала сұрауды ұмытпаңыз.

Ең бастысы — сапар кезінде су режимін сақтап, тым майлы немесе ауыр тағамды шамадан тыс тұтынбау. Дұрыс таңдалған ас жолда өзіңізді сергек сезінуге және саяхаттан жақсы әсер алуға көмектеседі.

Өңіріміздегі қазақ өнерінің қарашаңырағы – Сәбит Мұқанов атындағы мемлекеттік қазақ сазды-драма театры 28-ші театр маусымының шымылдығын түрді. Өнер ордасындағы салтанатты кешке театр ұжымы, мәдениет саласының өкілдері мен елімізге белгілі өнер қайраткерлері қатысты.

«Театр өмірі — сахна сыры» атты кеш қарсаңында арнайы брифинг өтіп, онда ұжымның алдағы жоспарлары, гастрольдік сапарлары мен қолға алынатын жобалары таныстырылды. Биыл театр труппасы Қостанайға гастрольдік сапармен барып, көрермендерге екі қойылым ұсынбақ. Бұдан бөлек басқа өңірлердегі және шетелдегі театрлармен бірлескен жұмыстарды дамыту жоспарланған.

Кешке Астанадан Қалибек Қуанышбаев атындағы Қазақ ұлттық музыкалық-драма театрының өкілдері арнайы келді. Театрдың көркемдік жетекшісі Дәурен Тойбазаровтың айтуынша, мұндай кездесулер әсіресе жас актерлер үшін маңызды. Себебі сахнада тәжірибесі мол мамандармен бірге жұмыс істеу кәсіби шеберлікті шыңдап, тың ізденістерге жол ашады.

Кештің тағы бір ерекшелігі — қызыл кілем үстіндегі шеру. Театр актерлері, бишілер мен шығармашылық ұжымның мүшелері

ЖАҢА МАУСЫМ – ЖАҢА ҚОЙЫЛЫМДАР

көпшілік алдына шығып, көрерменнің қошеметіне бөленді.

Салтанатты іс-шараның мазмұнын өңірге белгілі сахна шеберлерінің қатысуымен әзірленген арнайы бағдарлама толықтырды. Сахнада ән шырқалып, би орындалып, мерекелік бағдарлама ұсынылды. Көрермендер арасында театрдың тұрақты жанкүйерлері де, өнер ордасының тыныс-тіршілігін тамашалауға алғаш келгендер де болды. Қалибек Қуанышбаев атындағы Қазақ ұлттық музыкалық-драма театрының өкілі, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Сырым Кашкабаев сахна өнерінің көрерменмен тікелей байланыс арқылы өмір сүретінін атап өтіп, осындай

жүздесулердің маңызын айтты.

Кеш барысында театр актерлері Уильям Шекспирдің «Ромео мен Джульетта» трагедиясы негізінде шағын этюд көрсетті. Классикалық туындының сахналық интерпретациясы актерлердің шеберлігін танытты.

Театрдың жас актрисасы Шапағат Түгелбай үшін бұл маусым кәсіби жолындағы маңызды кезеңнің бірі болмақ. Түркістанда дүниеге келген ол Мағжан Жұмабаевтың туған жерінде еңбек ету мақсатымен Солтүстік Қазақстанға келген. Театрда бір жылдан астам уақыт қызмет етіп жүрген жас өнерпаз ұжымның жылы қабылдағанын айтады. Оның алғашқы рөлі Мұхтар Әуезовтің шы-

ғармасы желісімен сахналанған «Қорғансыздың күні» қойылымындағы кейіпкер болды.

Қазіргі таңда театрда 50-ге жуық актер еңбек етеді. Репертуарында 200-ден астам қойылым бар. Алдағы кезеңде бірнеше премьералар көрермен назарына ұсынылмақ. Театр ұжымы әзірге жана спектакльдердің мазмұнын жариялаған жоқ.

Сахна шымылдығы осылайша тағы бір шығармашылық кезеңге түрілді. Ал оның қандай жаңалықтармен есте қалары алдағы қойылымдар мен жобалар барысында белгілі болмақ.

Айсәуле ДУМАНҚЫЗЫ,

«Soltüstik Qazaqstan».

Суретті түсірген

Шыңғысхан БЕКМҰРАТ.

САЛЬВАДОР ДАЛИ

туралы қызықты
мәліметтер

Сальвадор Дали – XX ғасырдағы ең танымал әрі ерекше суретшілердің бірі. Оның өнері, тұлғасы мен өмір салты жұртты таңғалдырып, түрлі пікірлер тудырған. Төменде суретшіге қатысты назар аударарлық деректер жинақталған.

Сальвадор Дали 1904 жылы Испанияның Фигерас қаласында дүниеге келген.

Болашақ суретші алғашқы суретін небәрі бес жасында салған. Дали алғаш сурет салуды анасынан үйренген.

Ол Мадридтегі көркемсурет академиясында білім алғанымен, тәртіпке бағынбауы мен көзқарасының өзгешелігі себепті бірнеше рет оқудан шығарылған.

Сальвадор Дали тек суретші емес, сонымен қатар жазушы, режиссер, дизайнер және мүсінші ретінде де танылды.

Оның ең танымал туындысы — «Еріген сағаттар» деп те аталатын «Уақыттың тұрақтылығы» картинасы. Бұл сурет уақыт пен кеңістік туралы философиялық ой-толғамның көрінісі саналады.

Дали сюрреалистік қозғалыстың белді өкілі болса да, кейін бұл топпен де келіспей, өз жолын таңдаған. Ол ешқандай ережеге бағынбай, еркін ойлаудың жақтаушысы болды.

Суретші өзінің ерекше стилімен, қисық мұртымен және эксцентрикалық әрекеттерімен танымал болды.

Дали Голамен есімді орыс эмигрантқасына ғашық болып, оны өмірлік серігі етті. Гала оның музыкасы, менеджері әрі сенімді тірегі болды.

Суретші өз шығармаларында армандарды, бейсаналықты бейнелеуге тырысты. Ол психоанализ бен Фрейдтің еңбектеріне ерекше қызығушылық танытқан.

Сальвадор Дали мен Уолт Дисней бірігіп мультфильм жасауға тырысқан. Бұл жоба аяқталмай қалғанымен, кейін «Destino» деп аталатын анимация көрерменге ұсынылған.

Дали ғылымға, әсіресе кванттық физика мен генетикаға қызыққан. Бұл тақырыптар оның кейінгі кезеңдегі картиналарынан байқалады.

Ол өзіне арнап музей салдырған санаулы суретшілердің бірі.

Сальвадор Дали 1989 жылы 84 жасында дүниеден өтті. Оның есімі өнер тарихында мәңгілікке қалды.

ҚАЗАҚ КИНОСЫНЫҢ ҚҰЛАГЕРІ

Қазақ кино өнерінің көрнекті режиссері, Қазақстанның еңбек сіңірген өнер қайраткері Абдолла Қарсақбаевтың туғанына 100 жыл толуы қарсаңында Благовещенка балалар кітапханасында оның өмірі мен шығармашылығына арналған «Қазақ киносының Құлагері» тақырыбында дерек сағаты ұйымдастырылды. Жиынға кіші және орта буын оқырмандар қатысты.

Іс-шараның негізгі мақсаты — жас ұрпаққа қазақ киносының дамуына өлшеусіз үлес қосқан режиссердің өмір жолы мен шығармашылық мұрасын таныстыру, ұлттық кино өнеріне деген қызығушылықтарын арттыру. Дерек сағатында режиссердің балалық шағы, кәсіби жолы, Мәскеудегі киноматография институтында білім алғаны, шығармашылық ізденістері және қазақ балалар киносының қалыптасуына қосқан үлесі туралы қызықты 15 дерек ұсынылды.

Жиын барысында Абдолла Қарсақбаевтың «Менің атым — Қожа», «Балалық шаққа саяхат», «Даладағы қуғын», «Алты

жасар Алпамыс» фильмдері туралы мәліметтер, алған жүлделері туралы айтылды. Соның ішінде Канн қаласында өткізілген халықаралық кинофестивальде арнайы дипломға ие болғаны көпке белгілі. Оның фильмдерінде қазақ халқының салт-дәстүрі, ұлттық болмысы мен бала психологиясы шынайы бейнеленген.

Қатысушылар Абдолла Қарсақбаев-

тың қазақ киносына қосқан үлесі туралы білімдерін толықтырып, ұлттық өнерді бағалауға, отандық кино мұрасына қызығушылық танытуға мүмкіндік алды.

Қарлығаш МАҒЗҰМОВА,

Благовещенка балалар кітапханасының кітапханашысы.

Жамбыл ауданы.

№69 (23433) Seisenbi,
15 qyrküiek 2026 jyl

ÄDEBIET

SOLTÜSTIK
QAZAQSTAN

Қазақстан халқы тілдері күні мен облыстың 90 жылдығына орай облыстық мәдениет, тілдерді дамыту және архив ісі басқармасының қолдауымен «Тұғыры биік 90 жыл» атты облыстық жазба ақындар мүшәйрасы өтті. Қатысушылар байқауға тіл және өңір мерейтойына арналған өлеңдерін ұсынды. Жыр бәйгесінде жұлдызы жоғары көрініп, кестелі сөзімен көзге түскен ақындардың өлеңдер топтамасын оқырман назарына ұсынамыз.

МАҒЖАННЫҢ ТҰЛҒАСЫНДАЙ АСҚАҚ ДАЛАМ

Қазақ тілі

Қазақ тілім — маған ұран,
Қуанышсың жұбанарға.
Парықсыздың табанынан,
Алып сені шыға алам ба?

Көркем етіп сөз арасын,
Тұрар едің мерейленіп.
Перзенттері өз анасын,
Жатқанын-ай өгей көріп.

Тамсандырған ғажап тілім,
Сақтап қалған нық қалыбын.
Сенсің менің қазақтығым,
Сенсің менің түп тамырым.

Сенсің менің бар айбыным,
Тілім деп сан қайталадым.
Сені білмей қалай бүгін,
Қазақпын деп айта аламын?

Тілімсің ғой сен еңселі,
Жатқа неге кемсеңдеймін.
Өткенімнен көрем сені,
Болашақтан көрсем деймін.

Қызылжар

Кең дала, асыл дала, дала, дала,
Разымын сенде жұтқан ауаға да.
Тербетіп Қызылжарым бесігінде
Кең дала өзін болдың маған ана.

Сенен асқан мекен жоқ бұ ғаламда,
Біздерге бұдан артық мұра бар ма?
Қайран далам, үніне құлақ түріп,
Жан білмейтін сырынды ұға алам ба?

Күйінді тарих өзі шертер маған,
Ғабиттің сөздеріндей көркем далам.
Асқақтап төскейінде Жалғызтаудай,
Есілдей мен де сенің еркең болам.

Акан мен Ыбырайға ән бергенсің,
Сәбиттің қаламына жан бергенсің.
Тіл қатып тербетілген ақ қайының,
Еріктің өлеңімен сәнденгенсің.

Мағжанның тұлғасындай
асқақ далам,
Өзінді кетті бізге тастап бабам.
Сендегі бақ-береке таймасын деп.
Қожаберген, Баяндар қас қақпаған.

Сұлудың жанарындай мөлдіреген,
Шалкардай көзді арбаған
көлді көрем.
Қызылжар, сенің сұлу келбетіңді,
Суреттесем болады енді немен?

Кең дала, асыл дала, дала, дала,
Дала да мұндай сұлу жарала ма?
Туған жер, мен де өзіннің
бір ұлынмын,
Жанымды берем сенің садағана.

Диас АЯҒАН.

Бір жұмыр ет

Теріскей, сенсің, құтым, жалауым да,
Арман жоқ, жансам, күл боп
алауыңда.

Тамырым шежіреңмен сабақтасып,
Тағдырым — тарихыңның тарауында.

Кеудемді мұң-қайғыңмен
түйреткенмін,
Киенді ұқпағанды күйреткенмін.
Ботайдың жағасында

шөп шаптырып,
Жылқыны алғаш қолға үйреткенмін.

Бар ғалам Құрандай қып астығыңды,
Тарқатпай асқындырды мастығымды.

Шыркатып «Жиырма бесін»
Зілқараның,
Жыр қылып, атойлаттым
жастығымды.

Жалғанның тең көріп ақ-қарасын да,
Сыр шерттің Жолдыөзек саласында.
Есілдің толқынына елең етіп,
Жүреміз ақ қайындар арасында.

Ғұмырын өткізсем де, ересектің,
Өңірге мәңгі-баки берешекпін.
Бойыма тектілігің дарыған соң,
Мойнымда жүгі жатыр келешектің.

Айналған әр тұрғының жақыныма,
Байланған ар-намысым тақымыңа.
Жеріңе кіндік қаны тамып туған,
Елім-ай, күш-қуатсың ақынына.

Бұнымды тегін білмес күпір дейді,
Санамда еккен дәннің шүпілдейді.
Сол жақта орналасқан бір жұмыр ет,
Солтүстік Қазақстан деп лүпілдейді.

Мемлекеттік тілде сөйле

Тіл болса, Тәуелсіздік сақталады,
Ұлт қана тарихынды ақтарады.
Көз жасын сан ғасырлар бойы
төккен,
Бабалар артқан сенім ақталады.

Азаттық — қастерлі ұғым бас иетін,
Түсінер адам болса, қасиетін.
Ұмтылып биік шыңға шығар болсаң,
Астына табаныңның тас үйетін.

Бірақ та, табалдырық — тілің еді,
Сөзіңнен жанашырлық білінеді.
Үйренсен қырық екі әрібінді,
Ешқашан таусылмайтын ілім еді.

Ғылымның кілті мінез, білімде тұр,
Ұқпаған жанның миы іріңдеп тұр.
Шүлдірлеп өзге тілден
бақ таппайсың,
Шекаран, дәстүр-салтың тілінде тұр.

Жөн көрмес ұлт киесін танығанын,
Қызметте жүргендерден қамығамын.
Бастысы, мемлекеттік тілде сөйле,
Қаласан өз еліңнің дамығанын.

Самрат ҚҰСКЕНОВ.

Қызылжар — Тәуелсіздік

Самаладай таратқан таңнан арай,
Қызылжарым қызырлы, маң далам-ай!
Күллі қазақияға қорған болып,
Құлатпай келе жатсың жарға қарай.

Күрмеуі киын сәтте мақалдап-ақ,
«Құдай жар болсын» дейтін атам қазақ.
Қазаққа қызылжарым жар болғанда,
Ұл-қызың ұсақталып татар ма азап?

Қызылжар, сен болмасаң не етер едім,
Таба алмай Жерден жұмақ өтер едім.
Абылайдың ақ үйін арқаланып,
«Елім-ай» — мен еңсемді көтеремін.

Басынан таймаған еш бақ-несібі,
Ботай — ол боз даламның тәтті есімі.
Тұлпарды қолда алғаш кісінеткен,
Қызылжар — адамзаттың ақ бесігі.

Майы — іркіт бұл жақтың шайы күрең,
Шал ақындай шайырлар — бәрі кілең.
Бар қазақтың аузына ақ май құяр,
Сары алтындай жайылған сары кілем.

Шок-шок қайың, шок қайың —
биші ғажап,
Жастығымдай желектің иісі ғажап!
Жар боп тұрған қазаққа Қызылжарды,
Тәуелсіздік сияқты сүйші, қазақ!

Кеңсе

Кеңсе тілі қазақша болмай, іс онбайды.
С.Сейфуллин.

Жүрегі — мұң, тілегі — асқақ,
жаны — жыр,
Беймәлімдеу бағыты оның бәрібір.
Менің тілім күнін кешіп өгейдің,
Кеңсе жаққа қарай алмай әлі жүр.

Кіл мәңгірттер жайлап алып кеңсемді,
Езгілері келеді екен еңсемді.
Тілім үшін ең бақытты, ең шерлі,
Күресермін жан қалғанша ең соңғы.

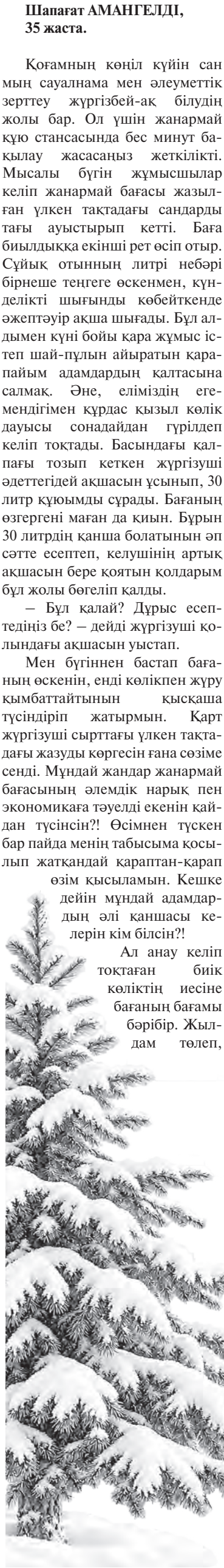
Кеңседе отыр «мәдениетті нар» кілең,
Туған тілге кигізгені тар жүген.
Ұлы болам дейді бірі, ұлтына,
Ұжданы асқақ ұл бола алмай алдымен.

Тексіздерге тіл керек пе қайғы ұштар,
Тісіменен Күнді бойлап, Айды ұстар.
Қу сүйекке таласатын иттердей,
Тірлік үшін тыраштанар байғұстар.

Жүрегімде шуласа да ұлар мұң,
Жалғандағы бақытты жан шығармын,
Өмірімді сан мың түске бояп ап,
Өз тілімде күнірендім, қуандым.

Кіл мәңгірттер жайлап алып кеңсемді,
Езгілері келеді екен еңсемді.
Тілім үшін ең бақытты, ең шерлі,
Күресермін жан қалғанша ең соңғы.

Нұрғұл ОҚАШЕВА.

Шапағат АМАНГЕЛДІ,
35 жаста.

Қоғамның көңіл күйін сан мың сауалнама мен әлеуметтік зерттеу жүргізбей-ақ білудің жолы бар. Ол үшін жанармай құю стансасында бес минут бақылау жасасаңыз жеткілікті. Мысалы бүгін жұмысшылар келіп жанармай бағасы жазылған үлкен тақтадағы сандарды тағы ауыстырып кетті. Баға биылдыққа екінші рет өсіп отыр. Сұйық отынның литрі небәрі бірнеше теңгеге өскенмен, күнделікті шығынды көбейткенде әжептәуір ақша шығады. Бұл алдымен күні бойы кара жұмыс істеп шай-пұлын айыратын қарапайым адамдардың қалтасына салмақ. Әне, еліміздің егемендігімен құрдас қызыл көлік дауысы сонадайдан гүрілдеп келіп тоқтады. Басындағы қалпағы тозып кеткен жүргізуші әдеттегідей ақшасын ұсынып, 30 литр құюымды сұрады. Бағаның өзгергені маған да қиын. Бұрын 30 литрдің канша болатынын әп сәтте есептеп, келушінің артық ақшасын бере қоятын қолдарым бұл жолы бөгіліп қалды.

— Бұл қалай? Дұрыс есептедіңіз бе? — дейді жүргізуші қолындағы ақшасын ұстап.

Мен бүгіннен бастап бағаның өскенін, енді көлікпен жүру қымбаттайтынын қысқаша түсіндіріп жатырмын. Қарт жүргізуші сырттағы үлкен тақтадағы жазуды көргесін ғана сөзіме сенді. Мұндай жандар жанармай бағасының әлемдік нарық пен экономикаға тәуелді екенін қайдан түсінсін?! Өсімнен түскен бар пайда менің табысыма қосылып жатқандай қараптан-қарап өзім қысыламын. Кешке дейін мұндай адамдардың әлі қаншасы келерін кім білсін?!

Ал анау келіп тоқтаған биік көліктің иесіне бағаның бағамы бәрібір. Жылдам төлеп,

уақытын ұсақ-түйекке кетірмей тезірек жұмысына жетсе болғаны. Бұлар жанармай құны кеше, тіпті бір жыл бұрын қандай болғанынан бейхабар. Өйткені бағамен бірге өз табысы да уақыт өткен сайын өсіп келеді.

Міне екінші ай үш күнімнің бірін осы жерде өткіземін. Жұмысыма әбден үйреніп кеттім. Табысы да жақсы. Жанармай құятын жерде айтарлықтай көп жұмыс та жоқ. Келген адамдардың жылы қабақпен қарсы алып, тапсырысын қабылдап, ақшасын есептеп берсеңіз болды.

ҚАР БАСҚАН АЯЛДАМА

Мен сияқты аяққа тұруға ниеттеніп, табыс іздеген жастар үшін бұдан артық орын жоқтай. Тек бастығымыздың қабағы үнемі қатулы жүреді. Болмашы олқылыққа бола жерден алып жерге салып, тіпті жұмыстан шығарып жібере жаздайды. Іске енді кіріскен маған айтқан ескертулері орынды шығар, алайда ыстықпен суықта далада жүретін жұмысшыларға үлкен-кіші демей ұрсып, балағаттап жатқанын көргенде оларды аяп кетемін.

Өзімнің осы бір адамды аяп, жанын түсінуге тырысып жүретін мінезімнен талай көрдім ғой. Мектеп кезінен бастап талай адамға көмектесем деп артынан опық жеп қалатын едім. Қанша жерден өзімді ойлап, өзгелер сияқты тұрмысқа икемді адамға айналайын десем де болар емес. Қазіргі жұмысымда да мінезімнің арқасында көпке «дархандық» танытатын кездерім жиі болады. Ақшасы жетпей жатқан адам үшін тиын-тебен төлей салу, шаруасы шығып қалған әріптестерімнің орнына жұмысқа шығу қалыпты үрдіске айналып кеткен.

Кейде жанармай құюға ешкім келмеген кезде өзіммен-өзім отырып терең ойға шомамын. Терезеден қала тұрғындарының тұрмысын ұзақ бақылаймын. Кімнің қайда бара жатқаны, қандай көңіл күйде екені, не істеп жүргені — бәрі қызық. Тіпті коқыс жәшігін торуылдап жүретін иесіз ит-мысықтарға дейін танып алғанмын.

Осындай күндердің бірінде жан ауыртар көрініске куә болдым. Егде жастағы ер адам сыртта біраз айналып жүрді де, шеттеу тұрған коқыс контейнерін актара бастады. Бірдене жоғалтып алған адамдай коқыстың ішін актараып-төңкеріп жатыр. Мен жүгіріп шығып «Бұл жерден кетіңіз» дедім.

Дауысым қаттырақ шығып кетсе керек, әлгі адам селк етіп, жалт қарады. Осы бір қас-қағым уақытта екеуіміз жанарымыз түйісіп кетті. Оның мынадай

бейшара күйіне қарамастан, көздері сондай терең, мөлдір еді. Соңғы жылдары мұндай бейбақтар азайды ма десек, әлі көп екен ғой. Мынадай қыста қайда түнеп, қайда жылынып жүр екен?

Бірнеше күнде бұл оқиғаны ұмытып та кетіппін. Мұнда күніне жүздеген адам келеді. Оның қайсыбірін жаттап жүрейін. Алайда әлгі үйсіз келер апта коқыс жәшігіне қайта келді. Дәл менің ауысымымда келе қалуын қарашы. Бұл жолы оны өткендегідей қуа алмадым. Онсыз да өмірден опық жеп, қиындық атаулының небір түрін көріп жүрген адамның көңілін одан сайын түсіргім келмеді. Сол баяғы аккөңіл мінезім ғой. Жүгіріп шығып әлгі кісінің қасына бардым. Мені көре сала кетуге ыңғайланып жатыр еді, «Ішке кіріп жылынып алыңыз» дедім. Ол өзі актараып-төңкеріп жатқан коқыстың арасынан ат басындай алтын тауып алғандай қуанып кетті. Ішке кіріп есіктің алдында қолын бір-біріне үйкеп жылынып тұрды. Шай дайындап, жүрек жалғайтын бірдене ұсындым. Байқаймын, бұл кісі бұрын тегін адам болмаған сияқты. Жүріс-тұрысы — ширақ, сөзі — нық, көзқарасы — анық. Қайтіп мұндай күйге түскенін білгім келіп тағы қасына бардым.

Сөзіне сенсек, өзінің кезбе атанғанына көп бола қоймапты. Әу баста ел қатарлы жұмыс істеп, отбасын құрып, қарапайым өмір сүріп жатқан. Алайда сұм ажал әйелі мен жігіт жасына жеткен ұлының өмірін бір-ақ күнде қиыпты. Осыны айтқанда, оның көздері жасаурап, иегі кемсендеп кетті. Алайда тағдырдың көрсетер қасіреті жалғыз бұл емес екен. Бірнеше жылдан кейін әлдебір алаяқтарға алданып, үйінен айырылған. Бұрынғыдай жәрдем берер жақындары болмаған соң далада қалған. Содан бері басқа түскен сынаққа еріксіз мойынұсынып, бір түйір нан табу үшін көше кезіп, мәңсіз ғұмырының енді қалған өлшеулі уақытын санаумен жүр екен.

Мен оған бар жылы сөзімді айтып, үмітсіз жүрегінің отын жағуға тырыстым. Ішке басқа

кісілер кіре бастаған соң жұмысыма кірісіп кеттім. Кіргендердің бәрі оған жиіркенсе қарап, қасынан жылдам өтіп кетіп жатыр. Ол да мұны сезсе керек, көп бөгелмей жөніне кетті.

Біреу күнде стансаға бастығымыз келді. Оның тегін келмейтіні белгілі. Не біреуге ұрысуға, не бірнәрсені тексеруге келеді. Есіктен енбей жатып маған шүйлікті. «Сен бұл жерді қайырымдылық үйіне айналдырайын дедің бе? Осы жерге кім-көрінген кіріп былғап кетпесін деп сендерді жұмысқа алып отырған жоқпыз ба? Қайдағы бір үйсізге неге рұқсат бересіңдер? Енді бір рет бөгде жанның жүргенін естісем, сен де солардың қатарына қосыласың», — деп ашуы тарқағанша көп ұрысты. «Кеше үйсіз адамды көріп тыжырына қалған жүргізушілердің біреуі жеткізген ғой» дедім ішімнен.

Екі ай іздеп әрең тапқан жұмыстан айырылып қалу оңай ма? Мен де бұдан былай ешкімге жылы қабақ танытып, қол ұшын созбайтын болдым. Әлгі адам содан кейін де бірнеше рет келді. Оған сыпайы ескертіп, енді бұл жақта жүрмеуін сұрадым. Ол да не болғанын түсінгендей кешірім сұрап, біраз уақыт көрінбей кетті.

Күндер өтіп, жаңа жыл жақындады. Жұмыстың нағыз қызатын шағы осы. Әрі-бері жүріс көбейген соң, көлікке жанармай құю да жиілейді. Мерекеде ауылға барамын деп жүр едім, бірге жұмыс істейтін Наташа: «Үйдегі үш балам жаңа жыл дегеннің не екенін білмей өсетін болды. Бір жылы мен, басқа жылы күйеуім жұмыста. Ең болмаса биыл мерекені отбасымызбен атап өтейікші», — деп жалынған соң оның орнына келуге амалсыз келісім бергенмін.

31 желтоқсан кассада тұрып әлгі үйсіз адамды тағы көрдім. Терезенің алдында айналып ары-бері көп жүрді. Ешкім жоқта қолыма тамақ алып жүгіріп шықтым. «Бүгін мереке ғой, мынаны алыңыз. Бірақ енді сізге келуге болмайды, сізбен сөйлескенім үшін жұмыстан шығып қала жаздадым», — дедім.

Оның көрінбегеніне бірнеше сағат өтіп еді, қайта келіпті. Жолдың арғы бетіндегі аялдамаға барып отырды. Қолғапсыз қолдарын үрлеп, дірдектеп отыр.

Күн кеш болып қалған. Көшеде көлік сиреді. Әлгі адам біраз уақытқа жоқ болып кетіп қайта келеді. Барар жері болмаған соң өзіне таныс манда сенделіп жүргені де.

Жаңа жылға бірер сағат қалды. Көшеде күні бойы ағылған адамның бірі жоқ. Мұнда да енді ешкім келе қоймас деп есікті жауып алдым. Көп өтпей кезбе тағы пайда болды. Ішке кіргізіп көмектескім-ақ келіп тұр. Алайда жұмыстан шығып қалғым келмейді. Ол да үмітін үзді-ау деймін қайта барып аялдамаға отырды. Екеуіміз әйнектің екі жағынан бір-бірімізге қарап отырмыз. Айналада басқа тірі жан жоқ. Осыны ойлап қорыққаннан денем түршігіп кетті. Мүмкіндігің бола тұра басқаға көмектесе алмау да азап екен ғой. Іштей оның тезірек кетіп қалғанын қалап отырмын. Сөйтіп отырып қалғып кетіппін.

Көзімді ашсам айнала жарықтана бастапты. Түнімен боран соғып көшенің бәрі қардың астында қалған. Айнала тым-тырыс. Қала әлі ұйқыда. Көшеде тірі жан жоқ. Кешегі адам да ақыры кетіпті. Біреу сағатта бораннан кейінгі қалың қарға із тастап Наташа келді. Мен кассаны өткізіп сыртқа шықтым. Тыныш қаланың таңғы ауасын кеуде кере бір жұтып, үйге аяндадым. Аялдamanың қасынан өте бере қардың астынан қарайған бірнәрсені аңғардым. Жақын барып қарды қолмен ашып бастап, артқа шегініп кеттім. Өмірімде адамның жансыз денесін көруім осы шығар. Содан бері бұдан өткен қорқынышты ештеңе кездестірген емеспін. Қорыққаным сонша, сол күні-ақ жұмыстан шығып, енді қайтіп әлгі жерге аттап басқан емеспін.

Кейін осының бәрін ойлап отырып қоғамға налыдым. Терезенің түбінде біреу аштан бұралып, үсіп жатқанда басқалар кезекпен тілек айтып, отшашу атып жатты. Өзімді де сол күнгейдей кінәламаған шығармын. Мен жұмсақ орындықта қалғып-мүлгіп отырғанда таяқ тастам жерде біреу өліп жатыпты. Адамдардың бұл мінезінен қыстың өзі ұялғандай марқұмның бетін қарға жасырыпты.

Диас АЯҒАН,
«Soltüstik Qazaqstan».

БҮКІР

(ат туралы аңыз)

(Басы өткен сандарда)

Жетелеп жел қақтырып, арка тері кепкен соң Қоспа кекілін бір тарап, күректей алақанымен сауырдан сипап қоя береді. Мәнісін сұрағандарға жауап бермей қинайды-ау сабазын. Жауап берсе де, келте қайырады.

— Өзім білем!

Бар айтары — сол. Анығы, «өзім білем» емес, «өзі біледі» болуға тиіс. Бірақ Қоспаның да қулығы бір басына жетеді. Әлденені құпиялағансып елді ынтықтырып қояды. Иә, Қоспа емес, Бүкірдің өзі біледі, қай кезде оттап, қай кезде тоқтау керегін. Осылайша «өздеріне» белгілі, өзгелерге беймәлім, бұрын-соңды бұл маңайда ешбір атбегі қолданбаған төтенше әдіспен келесі бәйгеге жаратылды. Аптасына бір мәрте атшабар алаңына барып, айнала шабады. Қалған уақытта жүріс, бірде тауда, бірде ойда... Ауыл маңындағы егіс алқабы уақыт өте қатайып кетеді. Ат аяғын соғып, мертіктіруі кәдік. Қоспа ол кезде тікелей Қопаның жазғына тартады. Көктемде суы көтеріліп, жазда соры шығып жататын борпылдақ сары топырақ қыстың аязында да ұнша үгіліп тұрады. Ат тұяғына да жайлы. Сарытышқанның іні көп, сол себептен шаба қалса, шоқырақтан арыға бармайды.

Қоспа бұл күнде ат баптау ісінде ешкіммен ақылдаспайды. Тіпті қарт жылқышыны еске алып, болмашыға бола әруақты мазалауды қойған. Оның бар білерін сіңіріп алғандай сезінеді. Соңғы бір «кескенде»: «Күнделік жүргіз. Түйген-білгенінді жазып отыр», — деп еді. Қалың дәптерді осы үшін сатып алды. Бүкірдің бүкіл қимыл-қозғалысын, мінез-құлқын, ішіп-жемін хатқа түсірді. Тіпті күнге қанша мәрте тезек тастап, шаптырғанына дейін жазды. Бір апталық жазбасын оқып отырып өзі таңғалған. Айдақ-сойдақ, өзінен басқа ешкім түсінбес қаріппен таңбаланған деректің ішінде шөп жеген кезі жоқтың қасы. Бар, бірақ аз. Су ішкен соң маялап жиған жоңышқаға басын тығып, біреп қарпыған. Оның өзі де үш-төрт минуттан аспапты. Қалған уақытты ашық қора ішіндегі жүріспен өткізген. Бір күнде жеті рет ауаған, тоғыз рет өзінен-өзі ойнақтап ары-бері дүрсілтете шапқан. Ең ұзақ жасаған әрекеті күнге қыздырыну екен, бірде кекілін аймалата қасқайып тұрады, бірде бөк-сесін тосып мүлгіп, сағаттап тапжылмаған.

«Бұл сонда шөпті қашан жеп жүр?» — деп Қоспа ойла-нып қалды. Бүкірдің түнгі қимылын аңдуға көшті. Қою қа-

раңғылық еркін түсіп, аспанға ай қыдырып шыққанда Бүкір маяға тақап барды. Содан артық-кемі жоқ қырық минуттай гүтірлетті. Астаудағы судан ішіп қора ішін ары-бері кезді. Ана бұрышқа бір, мына түкпірге бір таяп барады. Әлденеден үріккенсіп атырыла шабады, мойнын доғашы иіп, құйрығын көкке шаншып одыраңдап желеді. Сосын, қайтадан жуасып, әр нәрсені тұмсығымен түрткілеп, тіміскіленеді. Жалт беріп үркіп, қайта ойнақтайды. Шамамен бір сағаттан аса жүрістен соң жерге төселген сабанның үстіне барып көсіліп жатты. Қоспа «болары болған шығар» деп кетуге ыңғайланды да, таңның атысын күтейін деп ұйғарды. Шөптің бір шетіне барып ол да қисайды. Көзі ілініп кеткен екен, гүтірлеген дыбыстан ояңды. Алагеуім шақ екен, Бүкірі орнынан тұрып, маяға барыпты. Сағатына қарады да дәптеріне түртті. Жиырма екі минут бойы шөптен бас алмады. Содан кейін су ішті, жүрді-тұрды, аунады... Ертеңіне тағы бақылаған, кешегі іс-қимыл айна-қатесіз қайталанды. «Ораза ұстаған адамдай күндіз неге шөп жемейді десем, түнде тойып алады екенсің, ә, бәлем!» — деп Қоспа жымып бір күлген. Содан кейін түнгі күзетке шықпады. Тек бәйгеге үш күн қалғанда бір-бір байқап көрген. Ұлы дүбірдің жақындағанын сезе ме екен, әлде қалай, әйтеуір мінез-құлқы мен қозғалысында өзгеріс бар.

...Күндіз де, түнде де ішіп-жеуі күрт азайыпты. Есесіне, жүрісі көбейген.

Ертең бәйге деген күні кешқұрым атшабарға жетті. Бәйге алаңының бір шеті түгелімен атқора екен. Ұзыннан ұзақ салынған қоралардың әр бөлмесінде бір-бір тұлпар жер тарпып тұр. Соның бірін жалға алып, Бүкірді кіргізді. Өзі тоқым мен жабуларды қабаттап салып, аткөрпені жамылып іргеге таяу қисая салған.

Дабырласа сөйлескен адамдар үнінен ояңды. Таң атыпты. Бүкір терезеге біреу тас қып байлап тастағандай маңдай тіреп тұр. Алдыңғы екі аяққа кезек салмақ салып, тыпыршиды. Екі рет тезек тастапты. Ертерек түскен тезегі сәл молдау екен, ал соңғысы бес құмалақ. Тезектердің мыжылмағанына қарағанда Бүкір жатпаған секілді. Қоспа бір атбегілерден «жылқының ұйқысын алу» деген тәсілді естіген. Бәйге алдында арнайы адам жалдап жүйрік атты түні бойы ұйықтатпай шығады екен, маужырап қалады деп. Бүкірдің көзіне қарады, жанары жайнап тұр екен. Ұйықтамаған секілді.

Мына тар қапастан тезірек шыққысы келетіндей жер тарпи, оскырынып қояды ара-тұра. Суғарып, жарты сағаттай шөп шалдырды да далаға шықты. Күн арқан бойы көтеріліп қалыпты.

Атшабар іші аттылы адамға толы. Жабулы сәйгүліктің үстіне жарбиып мінген балалар үштен-төрттен топталып алып ат жүргізіп, кейбірі желе-шоқырақтап барады. Әрбір тұста атбегілер қидып қарап тұр. Бір-біріне онша жақындай бермейді, жақтыра да қоймайды. Әңгімелесе қалса, іштесіп кетпейді. Сөзге сараң, көңіл алаң. Әркім өз әңгімесін айтып, өзгенікің құлаққа ілмей кете барады. Есіл-дерті шеңберді айналып жүрген жүйріктерде. Солармен бірге жүреді, солармен бірге желеді, шабады, тіпті терлейді. Ара-тұра бүгінгі аламанда алдымен келіп, абырой асырар сәтін қиялдап та қоятын шығар, кім білсін. Тап қазір олар үшін басқа мақсат, бөгде мұрат жоқ. Жер әлемде соғыс басталып, топан су басып жатса да бәйгеден кейін ғана «бұ қалай болғаны» деп тұжырым іздер. Іштей ширығып, сырттай түйіліп алған.

Әне, күрең қасқаға мінген мұртты бапкер қамшысын бұлап, шабандоз балаға әлдене деп айқайлады. Сол екі арада брезент жабулы торы құнан құйрығын көтеріп жіберіп, тезек тастады. Әлгі адамның көтерген қамшысы енді астындағы күреннің сауырын осып түсті. Тыпыршыған күрең атырыла шапты. Әлгіндегі адам тап бір торының тезегін әлдекім ұрлап кетердей өнмендеп жетті де атынан қопарыла түсіп, буы бұрқырып жатқан жас тезекті алақанына салып, ұмаждай сықты. Жап-жасыл тезек қағаздай құрғақ екен, бірер тамшы зорға шықты. Атбегі әлденеге көңілі толғандай тезекті лақтырып жіберді де, қолын шапақтап қағып, арғымағына қарғып мінді.

Мына жақта кара жорғалы бір кісі қатарласа жүрген үш аттың қасына тайпалып жетті. Жабу астына қолын сүңгітіп жіберіп, содан кейін сол қолын тілімен жалап жатыр. Кәдімгі бал сорғандай талмайды. Аттан хабары жоқ адам көрсе, мына бір-екі көріністен тіксініп қалар ма еді, жиіркеніп кетер, бәлкім. Олардың бірі тезектің саны мен сыққанда шыққан сөлі арқылы аттың аш-тоқтығын, бабы келген-келмегенін біліп, екіншісі аттың терін жалап ашы тердің бітіп, тұнық тердің шыққан-шықпағанын тексергенін қайдан білсін?!

Есболат АЙДАБОСЫН.
(Жалғасы бар).

ГРАНТТЫ ӨТЕУ ШАРТТАРЫ ҚАНДАЙ?

Мемлекеттік білім грантымен жоғары оқу орнын тамамдаған жас маманға диплом алғаннан кейін белгілі бір мерзім еңбек ету міндеті жүктеледі. Алайда заңнамаға енгізілген кейінгі өзгерістерге сәйкес, кейбір санаттағы азаматтар бұл міндеттен толық босатылады, ал бірқатар жағдайда еңбек өтеу мерзімін кейінге қалдыруға мүмкіндік берілген. Бұл туралы «Қаржы орталығы» АҚ мониторинг департаментінің жетекші маманы Ақзира Серікқали айтты.

Маманның айтуынша, еңбек өтеу міндетіне қатысты талаптар әсіресе докторантура, магистратура және резидентура сияқты білім беру бағдарламалары бойынша грант иегерлеріне де қатысты.

Зандағы өзгерістердің бірі мерзімді әскери қызметке шақырылған азаматтарға қатысты. Егер мемлекеттік грантпен оқыған жас маман әскери қызметке шақырылып, белгіленген мерзімдегі борышын өтесе, әскери билетін тапсырғаннан кейін еңбек өтеу міндетінен толық босатылады.

Келісімшарт бойынша әскери қызмет өткерген азаматтарға да осындай мүмкіндік берілген. Келісімшарт мерзімі аяқталғаннан кейін олар да грант бойынша еңбек өтеу міндетінен босатылады. Бұл үшін азамат өзі білім алған жоғары оқу орнында құрылған арнайы комиссияға жүгінуі қажет.

Еңбек өтеу міндетінен отбасындағы мүгедек баланы тәрбиелеп отырған мемлекеттік жәрдемақы алушылар да босатылады. Сондай-ақ бірінші топтағы мүгедекті күтетін және осыған байланысты жәрдемақы алатын азаматтарға да жеңілдік қарастырылған.

Магистратура мен докторантураға түскендерге жеңілдік бар

Мемлекеттік грантпен оқып шыққан жас маман магистратура, докторантура немесе резидентураға грант негізінде қайта түскен жағдайда еңбек өтеу мерзімі оқу кезеңіне кейінге қалдырылады.

Бұл мүмкіндік Қазақстанда ғана емес, шетелде аталған бағдарламалар бойынша білім алып жатқан азаматтарға да қатысты. Алайда оқуын аяқтап, диплом алғаннан кейін жас маман еңбек өтеу міндетін орындауға кірісуі керек.

Келесі білім беру деңгейіне

түсу еңбек өтеу міндетін толық жоймайды, тек оны белгілі бір уақытқа кейінге шегере алады.

7,5 млрд. тенге бюджетке қайтарылған

Мемлекеттік грант бойынша еңбек өтеу міндетін орындамаған жағдайда білім алуға жұмсалған қаражатты бюджетке қайтару мәселесі туындайды.

Әсіресе ауыл квотасы аясында білім алған медицина мамандары арасында еңбек өтеу міндетін орындамай, оқу шығынын өз еркімен қайтару жағдайлары кездеседі.

Сондай-ақ шетелге көшіп кеткен немесе тұрғылықты жерін ауыстырған азаматтарға қатысты да оқу шығынын өтеу мәселесі туындауы мүмкін.

Жеке мекемеде жұмыс істеуге болады

Мемлекеттік грантпен оқыған жас маман міндетті түрде мемлекеттік мекемеде жұмыс істеуі керек деген түсінік негізсіз. Колданыстағы талаптарға сәйкес, тиісті шарттарды орындаған жағдайда жеке ұйымдарда да еңбек етуге болады.

Мұнда негізгі талаптардың бірі — жұмыс берушінің әлеуметтік аударымдарды уақытылы төлеуі. Маманның айтуынша, жұмыс беруші тиісті жарналарды белгіленген мерзімде аударып отырса, азаматтың еңбек өтеуі есепке алынады.

Ал мұндай аударымдар жүргізілмеген жағдайда жас маманның еңбек өтеу міндетін орындағаны расталмай, грант қаражатын өтеу мәселесі туындауы мүмкін.

Сонымен бірге жай ғана өзін-өзі жұмыспен қамтыған ретінде жұмыс істеу еңбек өтеу болып саналмайды. Азамат тиісті тәртіппен жеке кәсіпкер ретінде тіркелуі қажет.

Жайна НҰРМАҒАНБЕТ.

БІТІМ БҰЗЫЛУЫ
МҮМКІН

Иран қолдайтын йемендік хуситтер соңғы күндері Баб-эль-Мандеб бұғазы маңында ауқымды жерүсті шабуылын бастап, бұғазға жақын орналасқан Моха портын басып алды. Қақтығыстың ушығуы әлемдік мұнай нарығына да әсер етіп, барреліне 100 доллардан асты.

ӘЙГІЛІ КІТАП
ЖАҢАРТЫЛДЫ

Қызыл теңіздегі Баб-эль-Мандеб бұғазы — Парсы шығанағы, Азия мен Еуропаны байланыстыратын әлемдегі негізгі сауда жолдарының бірі. Таяу Шығыстағы соғыс жағдайында оның маңызы арта түсті, өйткені бұғаз Сауд Арабиясының мұнай экспортын да маңызды рөл атқарады.

Хуситтердің қарқыны
Бейсенбі күні халықаралық агенттіктер Йемен билігіне сілтеме жасап, хуситтердің бұғаздан 80 шақырымға жетпейтін жерде орналасқан Моха қаласын басып алғанын хабарлады. AFP агенттігіне тұрғындар хусит жасактарының қалаға кіргенін растады.

Куәгерлердің айтуынша, қарулы топ мүшелері «Америкаға өлім, Израильге өлім!» деп ұрандатқан.

Қақтығыс бір аптадан бері жалғасып жатыр. AFP мәліметінше, осы уақыт ішінде 500-ден астам адам қаза тапқан. Олардың басым бөлігі әскери қызметкерлер мен қарулы жасақ мүшелері. Сонымен қатар 18,5 мың адам үйлерін тастап, қауіпсіз жерге көшуге мәжбүр болды.

Хуситтердің шабуылы Сауд Арабиясының аумағына жасалған соққылармен қатар жүріп жатыр. Сауд Арабиясы бастаған коалицияның мәліметінше, көтерілісшілер Абха,

Хамис-Мушайт және Жизан қалаларына баллистикалық зымырандар мен дрондармен шабуыл жасаған. Корольдіктің оңтүстігіне жасалған соңғы шабуылдардың бірінен 73 бейбіт тұрғын зардап шекті.

Қарымта соққы
Эр-Рияд бұған жаппай әуе соққыларымен жауап беріп келеді. Хуситтердің мәлімдеуінше, Сауд Арабиясының авиациясы Таиз, Ходейда, Эль-Джауф және Мариб провинцияларына соққы жасаған. Хуситтер Сауд Арабиясын түрмеге әуеден соққы берді деп айыптаған. Йемен Денсаулық сақтау министрлігінің мәліметінше, шабуыл салда-

рынан 32 адам қаза тауып, көптеген тұтқын үйінді астында қалған.

Қазіргі эскалация 2022 жылдан бері Йемендегі азаматтық соғысты тежеп тұрған әлсіз бітімнің біржола бұзылу қаупін күшейтті. Қақтығыс 2014 жылы хуситтердің ел астанасы Сананы басып алуынан басталған. 2015 жылғы наурызда соғысқа Сауд Арабиясы бастаған коалиция араласты.

Бүгінде хуситтер Йемендегі ең ірі әскери күш болып отыр. «Reuters» агенттігінің бағалауынша, олар ел халқының 60-65 пайызы тұратын аумақты бақылауында ұстайды.

Гиннесстің рекордтар тізімі жаңартылды. Әйгілі кітап әлемнің түкпір-түкпірінде тіркелген бірнеше жоғары көрсеткішпен толықты.

Олардың ішінде бойы 199 сантиметр алып жылқы бар. Ұлыбританияда өсірілген жануар шайр тұқымына жатады. Ірі денесі, жуас мінезімен ерекшеленеді. Бұдан бөлек көлемі бір бөлмедей болатын шаш кептіргіш елде жоқ құрал ретінде тізімге енді. Оны жасау үшін өндірісте қолданатын желдеткіш пайдаланылған. Ал Жаңа-зеландиялық Эмма Филлипс 33 секунд тоқтамай үстелді аяғымен 77 рет айналдырған. Сондай-ақ бір адамға ғана арналған ең кішкентай автокөлік рекордтар тізіміне енді.

ҚОЙ ЖҮНІ МҰЗДЫҚТАРДЫ САҚТАЙДЫ

Швейцария ғалымдары қой жүні мұздықтарды еруден қорғайтынын дәлелдеді. Осылайша климаттық өзгерістің алдын алып қана қоймай қой жүнін пайдаға асыру мәселесі де шешімін таппақ. Швейцарияның 850 шаршы шақырымын мұздықтар алып жатыр.

Кейінгі 50 жылда мыңнан аса мұздық жойылды. Жыл соңына дейін тағы 30-ға жуығы толық еріп кетуі мүмкін. Ал қой жүні жылуды ғана емес, суықты да жақсы сақтайтын қасиетке ие. Мұны білген магистратураның 4 студенті ерекше экологиялық жобаға бастамашы болды.

— «Басында идеямыз жүзеге аса ма, жоқ па?» деп күмәндандық. Бірақ нәтижесін көріп, қуанып тұрмын. Қалыңдығы екі түрлі

жамылғы жасадық. Соның ішінде қалың мұздың еруін едәуір азайтатынын көрсетті, — дейді Лозанна университетінің студенті Эллиот Гафффио.

Осы уақытқа дейін мұздықтарды синтетикалық матадан тігілген шатырлармен қаптайтын. Бұл жылуды өткізбейді. Бірақ табиғатқа келер зияны көп. Өйткені уақыт өте келе қоршаған ортаға микропластик бөледі.

QYSQA QAIYRĞANDA

Исландияда кит аулауға тыйым салуы мүмкін. Ел үкіметі заң жобасын парламентке енгізуді жоспарлап отыр. Бұл — кейінгі жылдары экологтар мен жануарларды қорғау мамандарының жиі көтеріп жүрген мәселесі. Биыл Исландияда 150-ге дейін кит аулауға рұқсат етілген. Қазірдің өзінде 80-і ауланды. 1986 жылдан бері коммерциялық мақсатта кит аулауға дүниежүзілік мораторий енгізілген. Оған сәйкес су жануарын кәсіптік мақсатта аулауға толық тыйым салынады. Енді парламент заң жобасын мақұлдаса, әлемдегі кит аулаушы елдер қатарында Норвегия мен Жапония ғана қалады.

Ресейдің Қабарда-Балқария Республикасындағы Безенги шатқалында қар көшкіні астында қалған тағы бір альпинистің денесі табылды. Осылайша қаза тапқандар саны 15 адамға жетті. Бұл туралы өңірлік Төтенше жағ-

дайлар министрлігінің баспасөз қызметі мәлімдеді. Қазір тағы екі альпинистің тағдыры белгісіз. Альпинистер тобы 6 қыркүйекте Мижирги тауының баурайында қар көшкініне тап болған. Топ құрамында 33 адам болған. Оның 10-ы өздігінен қауіпсіз жерге шықса, алтауы жаракат алып, ауруханаға жеткізілген.

Перу археологтары 600 жыл бұрынғы қорымды анықтады. Онда 38 адамның мәйіті жерленген. Қорым Чиму өркениетіне тиесілі. 5 секцияға бөлінген қабірстанның биіктігі 17 метр. Ғалымдардың болжамы бойынша, орталық бөлмеде тайпа көсемі жерленген болуы мүмкін. Оның жоғары әлеуметтік мәртебесін жанынан табылған көптеген қымбат заттар дәлелдейді. Жағалай алтын және металдан жасалған бұйымдар мен қару-жарақ қойылған. Баска адамдардың қаңқасы жартылай бүгілген не-

месе отырған қалыпта табылды. Чиму өркениеті Перудің солтүстік жағалауында XV ғасырда инктер жаулап алғанға дейін өмір сүрген.

Непал мен Тибет шекарасында тасқыннан опат болғандар саны 1400 адамға жетті. 5 мыңнан астамының тағдыры белгісіз. Олардың арасында жүздеген шетел азаматы бар. Қазір апат аймақтарында 20 мың құтқарушы тәулік бойы жұмыс істеп жатыр. Бірнеше күн бұрын су басқан жертөледен жұмысшылар аман шығарылған еді.

Канада АҚШ-тың бірқатар тауарына қарымта баж салығын енгізді. Бұл Оттава мен Вашингтон арасындағы сауда тентіресін одан әрі ушықтырды. Канада енгізген қарымта тарифтер АҚШ-тан әкелінетін құны 20 млрд. долларлық тауарларды камтиды. Бұл тауарларға 15 пайыздан 50 пайызға дейін баж салығы

салынады. Жаңа тарифтер АҚШ-тан әкелінетін болат пен алюминий, ірімшік, тұрмыстық техника, киім-кешек, косметика және ауыл шаруашылығы жабдықтары сынды тауарларды камтиды.

Конго Демократиялық Республикасында екі мектеп өртеніп, 29 адам көз жұмды. Марқұмдардың арасында 19 қыз және 5 ұл бала бар. Қайғылы оқиға Букаву қаласында болды. Екі оқу орнында да өрт таңертең шығып, жақын маңдағы тұрғын үйлерге тараған. Оқушылар жалынды байқай сала сыртқа шығуға ұмтылып, дүрбелең басталған. Бірін-бірі итеріп, құлап, тапталып, жаракат алғандар көп. Шарпыған жалын 300-ге жуық ағаш үйді күлге айналдырды. Өрттің нақты неден шыққаны әзірге белгісіз. Жергілікті билік қайғылы оқиғаның мән-жайын анықтап жатыр.

«DÖŇGELEK ÜSTEL» BASYNDA

Kozybayev University-де «Солтүстік Қазақстан Алтын Орданың далалық коммуникациялар жүйесінде» тақырыбында ғылыми «дөңгелек үстел» өтті. Мақсаты – Солтүстік Қазақстанның Жошы ұлысы мен Алтын Орда кезеңіндегі тарихи орнын ғылыми тұрғыдан зерделеу.

АЛТЫН ОРДАНЫҢ
ТЕРІСКЕЙДЕГІ ІЗІ

Басқосуда Жошы ұлысы мен Алтын Орда дәуіріндегі Солтүстік Қазақстанның тарихи маңызы, оның саяси, сауда-экономикалық және мәдени байланыстар жүйесіндегі орны сөз болды. Ис-шараға Қазақстан, Ресей және АҚШ-тан келген ғалымдар мен зерттеушілер қатысып, өзара пікір алмасты. Жиын шымылдығын облыс әкімі аппаратының басшысы Руслан Әлішев ашты.

— Солтүстік Қазақстан университетінің еліміздің солтүстік өңіріндегі жетекші ғылыми орталықтардың бірі ретіндегі рөлін нығайтуға толық негіз бар. Алайда бұл жұмыстың тағы бір маңызды қыры бар — жинақталған ғылыми білім халыққа қайта оралуы керек. Президент Ұлттық цифрлық мұраны

калыптастыру міндетін қойды. Бұл тек архивтер мен музей экспонаттарын цифрландыру ғана емес. Оның мәні — ұлттық жадымызды сақтау, білімді баршаға қолжетімді ету және Қазақстан тарихының қазіргі жаһандық ақпараттық кеңістікте лайықты орын алуын қамтамасыз ету, — деді Руслан Әлішев.

Мамандар ортағасырлық қалалар мен елді мекендердің өзара байланысын, Ұлы даладағы сауда және әскери бағыттардың қалыптасуын, сондай-ақ археологиялық және жазба деректерді талқылады. Ғалымдар өңір географиялық орналасуына байланысты түрлі аумақтарды байланыстыратын маңызды тарихи кеңістік болғанын атап өтті. Жиын барысында ортағасырлық тарихты кешенді зерт-

теу, жаңа археологиялық және жазба деректерді ғылыми айналымға енгізу мәселелеріне де назар аударылды.

— Қызыл оба ескерткіші табылған артефактілер Алтын орда дәуіріне жатады. Жошы ұлысына тән. Сонымен қатар, биыл Қызылжар ауданындағы Ақ Иір қалашығынан да орта ғасырға тиесілі экспонаттар табылды, — деді Ә.Марғұлан атындағы археология институты Солтүстік Қазақстан филиалының директоры Меруерт Қиясбек.

Ғылыми басқосу Солтүстік Қазақстанның Алтын Орда дәуіріндегі тарихи рөлін тереңірек зерделеуге және өңірдің Ұлы дала тарихындағы орнын кенінен танытуға мүмкіндік берді. Сонымен қатар халықаралық ғалымдар арасындағы ғылыми байланыстарды нығайтып, жас зерттеушілер мен студенттердің ортағасырлық тарихқа деген қызығушылығын арттыруға ықпал етті.

Назым ЕСІМ,
«Soltüstik Qazaqstan».

TILSIZ JAU

ДАЛА ӨРТІ СӨНДІРІЛДІ

Өткен демалыс күндері құтқарушылар мен өзге де қызметтердің мамандары жалпы аумағы 39 гектарға тараған екі ірі өртті ауыздықтады.

Өрттің бірі Шаховское ауылы жанындағы қатты тұрмыстық қалдықтар полигонының маңында болды. Құрғақ шөп пен қамыс жанып, екпіні секундына 25 метрге дейін жеткен қатты жел салдарынан ол 12 гектар аумаққа тарады. Батпақты жер және биіктігі екі метрге дейінгі қалың қамыс жамылғысы өртті тез арада сөндіруге кедергі келтірді. Төтенше жағдайды жоюға 150 тонна су қоры бар өрт сөндіру пойызы тартылды. Зардап шеккендер мен мерт болғандар жоқ.

Екінші өрт Қызылжар ауданының Малое Белое ауылы маңында тіркелді. Мұнда 25 гектар аумақта құрғақ шөп жанған. Облыстық төтенше жағдайлар департаменті таратқан ақпаратқа сүйенсек, өртті сөндіру қатты жел мен кіреберіс жолдардың болмауынан қиындады. Оқиға орнында жедел штаб құрылып, үш жауынгерлік учаске ұйымдастырылды.

Құтқарушылардың, орман шаруашылығы мекемелерінің, жергілікті атқарушы органдардың және басқа да қызметтердің бірлескен жұмысының арқасында өрттің одан әрі таралуына жол берілмеді.

Акерке ДӘУРЕНБЕКҚЫЗЫ,
«Soltüstik Qazaqstan».

JETIM KÖRSEŇ, JEBEI JÜR!

КЕЗЕКТЕН НЕГІЗСІЗ ШЫҒАРҒАН

Ғабит Мүсірепов атындағы ауданның тұрғынын 15 жыл тұрған баспана кезегінен негізсіз шығарып тастаған. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар және жетім балалар санатына жататын әйел Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің облыстық департаментіне шағымданды.

Ведомствоның мәліметінше, ол 2011 жылы 3 наурызда тұрғын үй кезегіне тұрған. Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің облыстық департаментінің басшысы, Әдеп жөніндегі кеңес төрағасы Дархан Хайруллиннің айтуынша, өтінішті қарау аясында департамент жоспардан тыс тексеру жүргізді. Нәтижесінде әйелдің шағымын қарау мерзімдерінің бұзылғаны анықталды. Сондай-ақ оның құқығын қалпына келтіріп, тұрғын үйге мұқтаждар тізіміне бұрынғы кезегі бойынша қайта енгізілді.

Еркін ЖАҢАЛЫҚ.

ХАБАРЛАНДЫРУ

Ағымдағы жылдың 24 қыркүйегінде сағат 15:00-де (қатысушыларды тіркеу сағат 14:30-да басталады) Солтүстік Қазақстан облысының бақылау және қадағалау органдарының бірыңғай есеп беру күні өтеді. Ис-шараға облыс кәсіпкерлері шақырылады.

Бірыңғай есеп беру күні кәсіпкерлік субъектілерімен мемлекеттік бақылау мен қадағалауды жүзеге асыру нәтижелерін және Қазақстан Республикасы заңнамасы талаптарының бұзылуының алдын алу мәселелерін талқылау мақсатында кездесу форматында өткізіледі.

Ис-шараның мақсаты — кәсіпкерлік субъектілері мен мемлекеттің өзара іс-қимылын жақсарту, бизнес пен мемлекет арасындағы қатынастарды реттеу мәселелері бойынша сындарлы шешімдер әзірлеу, кәсіпкерлік

субъектілері мен ұйымдардың қауіпсіз қызметті жүзеге асыруы үшін олардың құқықтық сауаттылығын арттыру, сондай-ақ мемлекеттің бақылау-қадағалау қызметін реформалау шеңберінде мемлекеттік бақылау және қадағалау мәселелері бойынша заңнаманың міндетті талаптарын бұзудың жүйелі профилактикасын дамыту.

Бірыңғай есеп беру күні Петропавл қаласы, Қазақстан Конституциясы көшесі, 58, 1-қабат (үлкен зал) мекенжайы бойынша өткізіледі. Облыс аудандарының кәсіпкерлері аудандық әкімдіктерде бейнеконференц-байланыс арқылы қатыса алады.

Ис-шараға қатысу бойынша ақпаратты 8 (7152) 36-13-62 телефоны арқылы алуға болады.

Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің кәсіпкерлік және индустриялық-инновациялық даму басқармасы.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Утеряно пенсионное удостоверение сотрудника МВД на имя Мукушева Урумбая Койшибаевича. Нашедшего просим вернуть за вознаграждение. Телефон: 8 777 622 77 81.

22.09.2026 года в 16:00 часов во дворах домов по адресу г.Петропавловск ул. Сутюшева 21-23 состоится собрание (сход) населения, проживающего на территории участкового пункта полиции №1 по вопросу замещения вакантной должности участкового инспектора полиции (ответственный за организацию работы) Газизулина Максима Марсовича.

Жителей микрорайона приглашаем принять участие.

SOLTÜSTİK
QAZAQSTAN

Газет мемлекеттік
ақпараттық саясатты
жүргізуде ресми басылым
болып табылады.

Директор
Ербақыт АМАНТАЙҰЛЫ
Қабылдау бөлмесі тел.: 50-09-14

Бас редактордың міндетін
атқарушы
Арайлым БЕЙСЕНБАЕВА
тел.: 8-775-292-93-81, 50-09-15

Жауапты хатшы
тел.: 8-705-463-13-29, 50-09-15

Қоғамдық-саяси бөлім
тел.: 8-777-197-14-06, 50-29-54

Экономика бөлімі
тел.: 8-705-641-91-72, 50-29-54

Руханият бөлімі тел.:
8-703-335-60-12, 36-01-82

Есеп бөлімі
тел./факс: 8-707-455-93-48,
53-11-00

Газеттің меншік иесі және шығарушысы:

Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің «Қызылжар-Ақпарат»
жауапкершілігі шектеулі серіктестігі (Петропавл қаласы).

«Soltüstik Qazaqstan» газеті 2024 жылдың 19 желтоқсанында Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінде қайта тіркеліп, №KZ88VPY00108346 куәлігін алған.

Газет сейсенбі, жұма күндері шығады.

«Soltüstik Qazaqstan»-да жарияланған материалды көшіріп басқан кезде газетке сілтеме жасалуы міндетті. Редакцияның тапсырысы бойынша жазылмаған материалдарға қаламақы төленбейді. Жарнаманың мазмұны мен мәтініне жарнама беруші жауапты. Жарияланған мақала авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді. Қолжазба қайтарылмайды. Келген хаттарға жауап жолданбайды.

А) — материалдың жариялану ақысы төленген.
Бағасы келісімді.

Редакцияның мекенжайы:
150000 Қазақстан Республикасы, Петропавл қаласы, К.Сүтішев көшесі, 7.
Электронды пошта «kyzylzhar_akparat@mail.ru»

Газетке 1970 жылы
«Құрмет белгісі» ордені беріліп,
2023 және 2025 жылы Қазақстан
Республикасы Президентінің Алғысы
жарияланды.

Тапсырыс 445

Газет «Қызылжар-Ақпарат»
ЖШС-ның компьютер
орталығында теріліп, беттелді.
«Газетный двор» жауапкершілігі шектеулі се-
ріктестігінің баспаханасында басылды (Петропавл
қаласы, Ф.Мүсірепов көшесі, 34 «В»).

Көлемі 3 баспа табақ.

ТАРАЛЫМЫ 8706

Нөмірдің кезекші редакторы:
Д.АЯҒАН.